

DOCUMENTA HISTORICA 56.
Az SZTE BTK Történész Diákkör kiadványa

**KORZIKA
1755-ÖS ÉS 1794-ES
ALKOTMÁNYA**

Franciából fordította és a bevezetőt írta:
TANDORI MÁRIA

JATEpress
Szeged 2002

A Documenta Historica eddig megjelent számai:

1992

1. Az 1887-es földközi-tengeri egyezmények. [Nyemcsok Attila] *(elfogyott)*
2. A tilisiti béke (1807. júl. 7.). [Szász Erzsébet] *(elfogyott)*
3. Talleyrand, Charles-Maurice: Értekezés annak előnyeiről, hogy a jelen körülmények között új gyarmatokat szerezzünk. [Szász Géza]
4. A schönbrunni béke (1809. okt. 14.). [Szász Erzsébet]
5. Edvard Beneš: Zúzzátok szét Ausztria-Magyarországot! (A cseh-szlovákok áldozatának történelmi bemutatása). [Gulyás László] *(elfogyott; utánnnyomás: 23. sz.)*
6. Korai angolszász törvények I. A kenti törvények. [Szántó Richárd] *(elfogyott)*
7. Az 1939–40-es finn–szovjet háború dokumentumai. [Engi Imre]
8. Dokumentumok az orosz–szovjet törekvésekről a Boszporusz és a Dardanellák megszerzésére (Konstantinápoly-egyezmény, 1915; német–orosz tárgyalások, 1940). [Boros Tamás]

1993

9. A Birodalom és Észtország. A szovjet–észt szerződés megszületésének dokumentumai (1939 szeptember). [Vandlík Krisztina]
10. Edward Balliol skóciai hadjárata. Részletek a Lanercosti krónikából és a bridlingtoni kanonok Gestájából. [Kiss Andrea]
11. Az 1943 decemberi Beneš–Sztálin–Molotov megbeszélések dokumentumai. [Gulyás László]
12. Békeszerződés Nagy-Britannia és az Egyesült Államok között (1783. szept. 3.). [Kökény Andrea]
13. Új bécsi tudósítások a kiváló Schwarzenberg grófnak a tatari, veszprémi és palotai erődök és más helyek elfoglalásáról, a szigeti erőd összcsohlásáról és a Törökországban napról-napra erősödő hanyatlásról (1599). [Lévai Judit]
14. 1789 Franciaországa a panaszok tükrében. [Gyuricza Róbert]

1994

15. Az 1594-es birodalmi gyűlés határozatai a magyar háborút illetően. [Wölflinger Ildikó]
16. Volgai német dokumentumok (1918–1941). [Opauzski István]
17. Az 1916. évi arab felkelés kiáltványa. [Fervagner P. Ákos, Lőkös István]
18. A Bayeux-i faliszőnyeg. [Varga Vanda Éva] *(elfogyott; utánnnyomás: 34. sz.)*

1995

19. A Constantinus-i adománylevél (Donatio Constantini – VIII. sz.). [Piti Ferenc] *(elfogyott)*
20. A Hét Sziget Köztársaság és Kapodisztriasz. [Szász Erzsébet]
21. A lengyel emigráns kormány és a Szovjetunió kapcsolatfelvételének dokumentumai, 1941. [Csósz László]
22. Németország két megosztási terve (Morgenthau-terv, Frankfurti dokumentumok). [Mayer János]
23. Edvard Beneš: Zúzzátok szét Ausztria-Magyarországot! (A cseh-szlovákok áldozatának történelmi bemutatása). [Gulyás László] (az 5. sz. utánnnyomása).
24. Az 1849-es magyar–velencei szerződés. [Krámlí Mihály]
25. Az Anitta-felirat (i. e. 1600 körül) [Bolega Erika]

DOCUMENTA HISTORICA 56.
A SZTE BTK Történész Diákkör kiadványa

**KORZIKA
1755-ÖS ÉS 1794-ES
ALKOTMÁNYA**

Franciából fordította és a bevezetőt írta:
TANDORI MÁRIA

JATEPress
Szeged 2002

A dokumentum forrásai:

La constitution de Pascal Paoli 1755. Texte, préface de Jean-Marie Arrighi:

Traduction, notes... Dorothy Carrington Ajaccio, La Marge, 1996.

ISBN 2 86523 118 6

„Constitution du Royaume de Corse” = *Bulletin de la Société des Sciences Historiques et Naturelles de la Corse*. CXIII^e et CXIV^e années 1994.

fasc. 668–669., 42–50. p.

A fordítást ellenőrizte:

JÓKAI RITA

Sorozatszerkesztők:

MARKÓ CSABA, PÁNDI LAJOS

Készült a SZTE Hallgatói Önkormányzat támogatásával.

© SZTE BTK Történelem Diákkör, 2002

© Tandori Mária, 2002

HU-ISSN 1216-0954

BEVEZETÉS

Korzika szigetének „nagy korszaka” a 18. század volt. Mivel Korzika mindig periferikus helyzetű, gazdaságilag elmaradott, sőt kifejezetten szegény sziget volt, a „nagy korszak” nem valamiféle életszínvonal-emelkedéssel járó gazdasági fellendülést jelentett, hanem a végsőkig folytatott, kimerítő és reménytelen szabadságküzdelmek sorozatát. Mégis, ez az a század, melyre minden korzikai ma is büszkén emlékezik vissza. Az európai emlékezet Korzika szigetéhez Napóleont kapcsolja, ám a korzikaiak legalább olyan büszkéek önálló államiságuk rövid periódusaira. A 18. század jelentős változásokat eredményezett Korzika államának működésében. Ha listába szedjük, hogy a század folyamán, Korzika szigetére vonatkozóan, hányféle módja létezett az állam élet szabályozásának, zavarbaejtően hosszú sort kapunk. Íme:

1. a genovai uralom korszaka, 1729-ig.
2. az 1729. decemberi lázadás (korzikai hagyományok szerint forradalom) után, 1730-ban létrejött rendezés (a san pancrazio-i *consulta*¹ határozatai)
3. 1735-től a *Sistema di governo provvisorio*
4. 1736-ban az alesani consulta határozata után Theodore király uralkodása (7 hónapon keresztül)
5. 1736 őszétől a 3 *patrióta* uralma
6. 1745-től a 3 *generális* uralma
7. Az 1755-ös Paoli-féle alkotmány (1768-ig több fontos módosítással)
8. Rousseau 1764-es alkotmány-tervezete
9. A francia Ancien Regime rendi állama
10. Az 1791-es francia alkotmány
11. Az 1792-es köztársasági alkotmány
12. 1793 nyaratól Paoli átmeneti kormányzata
13. 1794–1796 között a korzikai angol királyság alkotmánya
14. 1796 után csatlakozás Franciaországhoz, a Direktórium uralma, az 1795-ös köztársasági alkotmánnyal. Ettől kezdve Korzika államrendje azonos Franciaországéval.

Az alábbiakban a fentiek közül az 1755-ös, illetve az 1794-es alkotmányok megszületésének körülményeit vizsgáljuk meg röviden, mivel ezek a legérde-

---

¹Consulta: a korzikai törvényhozó országgyűlés. A listán említett fogalmakról részletesen ld. alább.

kesebbek a felsoroltak közül. A jelen kötet is ezen alkotmányok szövegét közli.

A 18. század elején a szigetet immár 400 éve Genova² birtokolta. Itt természetesen felmerül a kérdés, hogy milyen államisága lehet egy szigetnek, amely egy városállam birtoka? Korzikának amolyan különös, csonka államisága volt, állami élete tartalmazott eredeti korzikai, és Genova által a szigetre hozott elemeket is. A genovai időkben Korzika egy ún. történeti alkotmánnyal rendelkezett, hasonlóan a korabeli itáliai államokhoz. A történeti alkotmány fogalmát az úgynevezett kartális alkotmányokkal szokták szembeállítani. A kartális alkotmány egyetlen törvényi dokumentum, melyet általában egy ünnepélyes körülmények között működő alkotmányozó szerv hoz létre. A történeti alkotmány pedig az évszázadok során egymásra rakódott különféle írott törvények, esetleg rendeletek, továbbá íratlan hagyományok halmaza. A kartális alkotmányokra klasszikus példa az Amerikai Egyesült Államok alkotmánya, de ebbe a típusba tartozik az alább ismertetendő két korzikai szöveg is. A történeti alkotmány tipikus példája az egykori velencei, vagy a mai is létező angol alkotmány. A korzikai hagyományjog több elemből állt össze, mely az úgynevezett ligur jogon alapult³. A régi hagyományjogot, melynek legmaradandóbb részét a helyi jogszokások⁴, az önkormányzati

---

²A genovai időkben nem végig Genova dogeja ill. szenátusa gyakorolta a sziget fölött a hatalmat. Eredetileg a közvetlen irányítás a Provvigionari di Corsica nevű, nyolc fős testület dolga volt, mely a Szenátus egy válogatott bizottsága. A város a szigetet a 14. században a Maona nevű kereskedőtársaságnak, majd – államadósság törlesztése fejében – 1453-ban a Szent György Banknak (Genova 1407-ben alapított állami bankja) zálogosította el. Ekkor, 1562-ig, a bank 25 fős tanácsa uralkodott a szigeten. Ld. Donaver, Federico: *Storia di Genova*. Genova, Lanterna, 1970. (továbbiakban: Donaver) 193–195. p., valamint: Vergé-Franceschi, Michel: *Histoire de la Corse*. Tome I. Paris, Félin, 1995. (a továbbiakban Vergé) 132–133. p. Ez azonban az államhatalom szerkezetét nem befolyásolta, mindössze arról volt szó, hogy a genovai doge és a Szenátus szerepét a társaság ill. a Bank igazgatótanácsa helyettesítette. Ld. René Sédillot: *La grande aventure des corses*. Paris, Fayard, 1969. (továbbiakban Sédillot) 107–108. p., valamint Caird, L.C.: *History of Corsica*. London, Fisher, 1899. (továbbiakban Caird) 11–19. p.

³Genova és a ligur tengerpart településeinek szokásjog-rendszere. Ld. Ange Moretti: *La constitution corse de J.-J. Rousseau*. Paris, Sirey, 1910. (továbbiakban Moretti), 17. p.

⁴A korzikai jogszokás-kódexek leghíresebbje az 1348-as San Colombano-i Statútum-gyűjtemény. Ez elsősorban büntetőjogi elemeket tartalmaz. Ld. Antoine Leca: *L'esprit du droit corse d'après le plus ancien code insulaire: Les statuts de San Colombano de 1348*. Ajaccio, La Marge, 1989.

rendszer és az ú.n. *Terra del Commune*⁵ alkották, a genovai Szenátus kiegészítette a római jogrenden alapuló *capitolare*kkal. Ezek az egyes korzikai provinciák számára kiadott helyi rendeletek voltak. A *capitolare*-k provinciánként kissé különböztek egymástól, ezért először 1572-ben összegyűjtötték az összes joghagyományt és *capitolare*-t, a *Libro Rosso* című törvénygyűjteményben. Ez tartalmazta a kormányzói rendeleteket, a *grida*-kat is. A *Libro Rosso* a sorozatos kiegészítések következtében folyamatosan változott, 1724 és 1726 között nyerte el végső formáját⁶. Korzika irányítása a genovaiak számára nem volt egyszerű feladat: a 14. századtól kezdve a 16. század végéig állandó véres lázadásokkal kellett szembesülnie a városállamnak. A 17. század kissé nyugodtabb időszaka nagyrészt annak köszönhető, hogy Genova megtanulta: Korzikát csak úgy kezelheti, ha a lehető legteljesebb mértékig tiszteletben tartja annak hagyományait. Így kialakult egyfajta „alkotmányos konszenzus”, melynek főbb elemeit az alábbiakban röviden áttekintjük.

Korzika állama a genovai időkben

A törvényhozó hatalmat a régi korzikai hagyományok szerint a *veduta* vagy *consulta*⁷ nevű testület gyakorolta, mely egy archaikus népgyűlés késői maradéka volt. A *consulta* eredetéről megoszlanak a vélemények. Általában a *Terra del Commune* nevű falu-szövetség létrejöttéhez kötik, melynek eredete azonban kissé bizonytalan. A legelterjedtebb nézet szerint az 1358-as alkotmány rögzíti az intézmény működését, és az első *consulta* összehívása egy Sambucuccio d'Alando nevű népvezér és szabadságharcos nevéhez fűződik⁸. De a *consulta*-rendszer alapjai valószínűleg régebbi eredetűek. Létezik olyan nézet, hogy a korzikai államszervezet alapjait 1000 körül a sziget északi részén élő közösségek lakosai hozták létre, a nagybirtokos Cinarca család visszaélései elleni védekezésül, és 1007-ben sikerült is e család fejét száműzetniük.

---

⁵Népgyűlési elven, általános férfiválasztójog alapján működő önkormányzati falu-szövetség, eredetileg Korzika északkeleti részén.

⁶Camille Tommasi: *L'administration de la Corse sous la domination génoise 1300–1768*. (továbbiakban Tommasi) (these, s.l., s.d.) 3–4. p. A *Libro Rosso* azért „vörös könyv”, mert fennmaradt példányait eredetileg vörös bőrbe kötötték.

⁷A *Terra del Commune* népgyűléseit nevezték *vedutáknak*, később *consultáknak*. Tommasi szerint a *veduta* a népgyűlés régi neve, mely a pisai időkben, főleg Biguglia központtal évente ülésezett. Tommasi, 4. p.

⁸Moretti, 20. p.

Ettől kezdve választottak ezek a falvak önkormányzatokat⁹. A Terra del Comune gyűlésein elvileg minden felnőtt korú korzikai férfinak szavazati joga volt. Az évszázadok folyamán ezt a jogot többször átértelmezték (a szavazás jogát először a hadviselt férfiakra, majd a családfőkre korlátozták), ami a 17. századra azt eredményezte, hogy a lakosság egésze már nem vehetett részt a consultán, csupán választott képviselői. A népgyűlés tehát népképviselői szervvé változott, de a képviselők megválasztása helyi szinten még mindig a régi, általános férfiválasztójogon alapult.

A végrehajtó hatalom élén a Genovában, a Szenátus által két évre kinevezett kormányzó¹⁰ állt, gyakorlatilag teljhatalommal felruházva nemcsak végrehajtói, de bírói téren is¹¹. A kormányzót nem a korzikai előkelőségek közül választották, hanem a genovai nemesség köréből (lehetett volna elvileg korzikai személy is, ha valamelyik genovai *albergo*¹² felveszi tagjai közé). A kereskedelmet, az adókvetést és –beszedést is tetszése szerint gyakorolta, csak megbízatása lejártá után kellett elszámolnia, és csak a genovai Szenátus előtt¹³. A 17. században a consulta törvényhozói szerepe teljes mértékben látszólagossá vált, a kormányzó szava volt a törvény. Mivel ez a kormányzó általában a genovai nemesség lecsúszott, arrogáns, pénzéhes, gátlástalan és korrupt tagjai közül került ki¹⁴, a század végére a korzikai lakosság a helyzetet már tarthatatlannak ítélte. Ráadásul bevezették azt a szokást, hogy a kijelölt kormányzó már előre bírói felmentést kapott minden leendő visszaéléseért¹⁵. A kormányzót elméletileg ellenőrizhette egy korzikai nemesekből álló testület, a 12 nemes „*Dodici*”¹⁶. Ezek a nép által választott, de a kormányzó által

---

⁹Ld. Caird, 11–19. P. Dorothy Carrington a consulta-rendszer megalapítását 1264-re teszi. Ld. Carrington: Paoli et sa „constitution” (továbbiakban Carrington: Paoli) = *Annales Historiques de la Revolution Francaise* (továbbiakban AHRF), 1974. 513. p.

¹⁰A kormányzónak 30. életévét már be kellett töltenie. Ő nevezte ki, szintén két évre funkcionáriusait: 1 massaro (kincstárnok), 2 vicari (bíró), írnok, ceremóniamester, testőrkapitány, castellano (börtönőr). Ld. Sédillot, 108. p.

¹¹Joga volt bírói ítéletet hozni, tárgyalás nélkül is. Ld. Moretti, 17. p.

¹²Albergo: Genova városának polgárai mind albergo-kba tartoztak. A szó jelentése szállás, itt valójában nemesi klánt, rokoni szálak révén összetartozó családok jogi közösségét jelentette. Ld. Guerrini-Graziani, Jean: Gênes et la Corse ou les aléas de l'histoire. (Ajaccio, L'auteur, s.d.) 41. p.

¹³Moretti, 17. p.

¹⁴Moretti, 18. p.

¹⁵Moretti, 18. p.

¹⁶A Dodici, mint végrehajtó-ellenőrző testület valószínűleg ugyanakkor jött létre, mint a Terra del Comune. Részletesen ld. Tommasi, 3–4., 22–23. p. A Dodici létszámát illetően a történészek között vannak viták: van olyan vélemény, hogy a 16. századtól a 12 nemes csak a sziget „Hegyeken inneni” részét képviselte, a „Hegyeken tú-

jóváhagyott személyek minden évben egy oratore-t (szóvivőt) küldtek a Szenátushoz, panaszait előadandó. Gyakorlatilag azonban ez az ellenőrző testület nem volt képes kordában tartani a visszaéléseket, hiszen a dodici-k és az oratorek egyike sem merte fejét kockáztatni azzal, hogy kellemetlen dolgokat mondjon a kormányzóról – különös tekintettel arra, hogy annak általában számos rokona ült a Szenátusban.

A régi korzikai alkotmánynak volt még egy nagyon jellemző és maradandó eleme, mégpedig a helyi önkormányzati rendszer. Természetesen ennek gyökerei is a Terra del Commune-re vezethetők vissza. Ennek alapját az egyházközség (parókia) képezte, melynek világi vezetője a *podesta* nevű, egy évre választott tisztviselő, aki egy személyben vezette a helyi adminisztrációt, valamint bíró és békebíró is volt. Szerepe leginkább a klasszikus polgármesterének és rendőrfőnökének felel meg. Általában a község legtekintélyesebb és legmódosabb írástudó családfői közül választották, kormányzói jóváhagyással. A *podesta* mellé két segédet is választottak, segédbíra- és tanácsosként (ezek a *padri del commune* = a „közösség atyái” névre hallgattak)¹⁷. E tisztviselőket a faluközösség felnőtt férfitagjai választották meg, gyakorlatilag az általános férfiválasztójog elve alapján¹⁸. 5–6 faluközösség, melyek általában egyazon folyó völgyében helyezkedtek el, egy nagyobb közigazgatási egységet képeztek, melynek neve *pieve*¹⁹ volt. Pieveből az idők folyamán 66 alakult ki. Először a *podesta maggiore* állt. A genovai időkben a pievék lakosai választották meg a consultára küldött képviselőket, és a küldötteket, akik második lépésben megválasztották a 12 nemes egyikét²⁰. Változó számú pieve alkotta a 9 provincia mindegyikét. Ettől eltérő szerkezete csak a városoknak volt, melyek tanácsokat választottak. Sajátos, de a városok is betagozódtak a pieve-rendszerbe. Általában egy városka egy pievét alkotott, de a korzikai városok többsége olyan kicsiny település volt, hogy kisebb volt egy pievénél: az magában foglalt még egy-két falut is a környéken. Az – alább ismertetendő –

17” provinciák számára további hat nemes lett kiválasztva (ld. Albitreccia, Antoine: Histoire de la Corse. Paris, PUF, 1947. 61. p.). Az innen és túl fogalma természetesen Genova felől értendő. Más vélemények szerint a felállítás egyszerűen az volt, hogy hat innen és hat onnan. A Dodici szerepe a genovai idők végén jelentősen korlátozódott: valódi döntést csak a községi útjavítások ügyében hozhattak. Ld. Tommasi, 23. p.

¹⁷Moretti, 20–21. p.

¹⁸Az archaikus demokráciára jellemző, hogy alkalmanként nők is beleszólhattak a falu vezetőinek megválasztásába: elsősorban olyankor, ha egy özvegyasszony volt a családfő, akinek fiai még kiskorúak voltak.

¹⁹Ezen ősi közigazgatási egység neve a latin plebs szóból származik, eredetileg pásztori családközösségeket jelentett. Ld. Sédillot, 108–109. p.

²⁰Sédillot, 109. p.

1794-es alkotmány pl. városnak tekinti azokat a településeket, melyek lakossága eléri a 3000 főt. (Ekkoriban Korzika egész lakossága 150 ezer fő körül volt.)

Ez a közigazgatási szerkezet hierarchikus volt, de nem feudális jellegű: a résztvevőknek nem voltak prerogatívák (öröklött előjogaik), privilégiumaik is alig²¹, közterhek alól nem volt mentességük, és a törvény előtt egyenlők voltak²².

Az 1755-ös alkotmány előzményei²³

Bozio pievében, 1729 decemberében, egy adóbehajtási nézeteltérés miatt tört ki az a felkelés, amely azután negyven éven át tartó folyamatos szabadságharcba torkollt. Az 1730-as *san pancrazio-i consulta* kimondta a sziget függetlenségét, és megkezdődött egy hosszú, lényegében egészen 1768-ig tartó alkotmányozási folyamat. Egy tollvonással eltörölték minden genovai intézményt, de a régi szokások jelentős részét, elsősorban a törvényhozást és a helyi önkormányzati rendszert eredeti korzikai dolognak minősítették, és megtartották. Ezt talán érdemes méginkább aláhúzni: a következő alkotmányos változások egészen 1755-ig kizárólag a végrehajtó hatalomban okoztak változásokat. Az első fontos változás a királyság kikiáltása volt. Mai szemmel kissé különös, hogy egy népnek, mely köztársasági kormányzáshoz szokott, a királyság váljék a szabadság jelképévé, főleg a 18. század közepén. A korzikaiak számára azonban a pisai, majd genovai köztársasági uralom olyan gyűlöletessé vált, hogy az egyetlen általuk ismert lehetséges alternatívát választották. A dologhoz hozzátartozik, hogy már a genovai uralom idején is, Kor-

---

²¹Csak a podestának volt fegyverviselési joga, és hivatala idején nem kellett adóznia. Ld. Arrighi, Paul: *La vie quotidienne en Corse au XVIIIe siècle*. (a továbbiakban Arrighi) Paris, Hachette, 1970. 82. p., Tommasi, 24–25. p.

²²Sédillot, 109. p. A korzikai nemesség kérdése külön probléma. Paul Arrighi szerint Korzikán a 16–17. századra a feudális nemesség teljesen elhalt, ennek nyomán alakult ki a klánrendszer. (Ld. *Visages de la Corse* / par Louis Villat et al. Paris, Horizons, 1951. 79. p.) Később azt írja, hogy a 18. században Theodore király alapít majd újabb nemességet (82. p.) Dorothy Carrington szerint a korzikai nemesség a 17. századra mindössze 4 családra szűkölt. Ugyanekkorra azonban kialakult egy új, tekintélyes réteg (patricii, principali): kereskedők, földbirtokosok, akik a genovaiakkal kereskedve meggazdagodtak, és a vidéki települések tekintélyes polgáraiként (a Carrington által idézett Francis Pomponi szavaival: *capi populo*) irányították a közéletet, nemességként viselkedve. Ld. Carrington: *Paoli*, 514. p. Valódi, feudális jellegű kiváltságokkal rendelkező nemesi rend csak a francia uralom éveiben (1769–1789) alakult ki.

²³A felkelést, és az utána következő eseményeket ismerteti Jókai Rita „A fiatal Napóleon írásai Korzikáról” című gyűjteményéhez frott előszavában. Szeged, JATE Történeti Diákkör, 1998. (*Documenta historica*, 36.)

zika minden lehetséges fórumon hangsúlyozta, hogy királyság²⁴. Ehhez a megnevezéshez ragaszkodtak anélkül, hogy valaha is királyuk lett volna, és anélkül, hogy bármilyen ennek megfelelő intézményük kialakult volna. A királyság kialakulása azonban most sem haladt zökkenőmentesen, például nem volt király. A genovai időkben a végrehajtó hatalom dominált, most – ezzel ellentétben – hirtelen megerősödött a törvényhozás. Márpedig a 18. századi általános európai szokásoknak megfelelően a királyok – vagyis a végrehajtás – hatalma alig-alig volt korlátozva, sok helyen pedig a törvényhozás klasszikus intézménye – a rendi országgyűlés – nem is működött. Mindenesetre kitaró kísérletezés indult a korzikai végrehajtó hatalom megújítására. Rögtön 1730-ban, a függetlenség kikiáltásával egyidőben, a végrehajtó hatalmat 2 generálisnak nevezett személyre ruházták. Rangjuk azt jelezte, hogy a szabadságharcot folytató államnak elsősorban katonai-diktátor jellegű vezetőre volt szüksége. Egy helyett pedig azért kettőre, hogy egymást ellenőrizték. A generálisokat továbbá ellenőrizte egy 6 tagú Giunta (tanács). Mind a generálisokat, mind a Giunta tagjait a consulta nevezte ki²⁵. Közben zajlott a háború a genovaiak, és a segítségükre siető német császári seregek ellen. A korzikaiak, Calenzanánál aratott fényes győzelmük ellenére hamarosan vereséget szenvedtek, és 1732-ben megkötötték a cortei békét. A béke teljes amnesztiát hirdetett a lázadóknak, és a genovaiak megígérték, hogy ezután korzikai születésű személy is lehet katonatiszt, tisztviselő és püspök. Mivel azonban Genova – a békeszerződés ellenére – hamarosan elfogatta és börtönbe vetette a korzikaiak vezéreit, a lázadásnak volt oka folytatódni. 1734-ben Giacinto Paoli lett az egyik vezető, akinek hamarosan igen nagy tekintélye lett. Az ő érdeme is, hogy 1735. január 30-án az alesani consulta megalkotta a *Sistema di governo provvisorio* című dokumentumot, mely az első írott alkotmány-kísérlet volt Korzika történetében – de mint a címe is jelzi, már szerzői is eleve ideiglenes rendezésnek szánták. Ez a tervezet a belső békét és nyugalmat szerette volna stabilizálni, a generálisok helyett most 3 „*primati*”-t rendel, melléjük pedig egy 6 tagú *Dieta Generale*²⁶ nevű testületet választottak, ez elsősorban pénz-

---

²⁴René Emmanueli szerint Korzikát már a 13. században is királyságnak tartották, és később Genova lett Korzika királya. Ld. René Emmanueli: *L'équivoque de Corse*, 1768–1805. (továbbiakban Emmanueli: *Equivoque*) Ajaccio, La Marge, 1989. 11. P. Mathieu Fontana szerint Korzika „királyság” megnevezése csupán arra utal, hogy bizonyos autonómiával rendelkezett. Ld. Mathieu Fontana: *La constitution du Generalat de Pascal Paoli en Corse*. (továbbiakban Fontana) Paris, Bonvalot-Jouve, 1907. 21. P.

²⁵Moretti, 22. p.

²⁶A diéta kifejezést a 18. sz. folyamán többféle testületre használták. Jelentett törvényhozó, végrehajtó, tanácsadó ill. ellenőrző testületet is, szerepköre nincs pontosítva. Ld. Carrington: Paoli, 521. p.

ügyekben volt illetékes. Létrehoztak egy *Giunta di Governo*-t, mely törvényhozó és végrehajtó funkciókkal is rendelkezett. A primások hatalma sokkal kisebb volt, mint a hajdani generálisoké, de a Giunta és a Diéta tagjait ők nevezték ki²⁷. A genovai alkotmány adta a mintát: a primások helyettesítették a dogét, a diéta pedig a szenátust²⁸.

A végrehajtó hatalom háttérbe szorításának tendenciája eléggé nyilvánvaló volt, amikor Genova ismét erőteljes támadásba kezdett a sziget ellen, blokádot állított annak minden kikötőjét. A lázadóknak nem volt municiójuk, lassan élelmiszerük is alig. 1736 márciusában Aleriánál egy angol kereskedőhajóból partra szállt egy török ruhás alak, aki közölte a bámészkodókkal, hogy ő lesz a királyuk. Ilyen értelemben azonnal levelet írt a sziget tekintélyesebb személyiségeinek. Levelét kisebb ajándékokkal, és szép ígéretekkel toldotta meg. Az 1736 márciusi alesani consulta ebben a nagyon szorult helyzetben azonnal királlyá is választotta ezt a Theodor von Neuhoff nevű német bárót²⁹. Ez az úriember a világtörténelem leghírhedettebb kalandorainak sorába tartozik, királysága mindössze addig tartott, amíg sikerült elhitetnie a korzikaiakkal, hogy egyrészt hatalmas nemzetközi tőke, másrészt az összes jelentősebb európai udvarok támogatása mögötte áll. Hála a korzikaiak gyanakvó természetének, ez a helyzet mindössze hét hónapon át tartott³⁰. A korzikaiakat mindenesetre nem vakította el egészen a (kissé szegényes) királyi pompa. Az alesani consulta a királyi hatalom szabályait úgy alkotta meg, hogy még az alkotmányos uralkodók között is igen gyengének számítson. A király mellé egy 24 tagú diétát³¹ rendeltek, ezek döntöttek minden fontos ügyben, és a király összes esetleges intézkedése csak úgy lépett hatályba, ha a diéta ellenjegyezte azt. A király joga volt a consulta összehívása, de annak határozatait sem másíthatta meg³². Theodor király tehát, néhány jelképes aktustól eltekintve gyakorlatilag semmit sem tehetett. Unalmában azzal foglalkozott, hogy – amolyan 18. századi uralkodók stílusában – megpróbált magának metreszt keríteni. Ez azonban Korzikán nem ment olyan könnyen, mint a Theodor által ismert európai udvarokban. A kiszemelt hajadon bátyjai ugyanis szabályos vendettát indítottak a felkent uralkodó ellen, akinek az emeleti ablakon kiugorva,

---

²⁷Carrington: Paoli, 518. p.

²⁸Sédillot, 138. p.

²⁹Sédillot, 139–148. p. Valerie Pirie: His Majesty of Corsica. London, Collins, 1939. passim

³⁰Theodor király uralkodásának rövid, anekdotikus története magyarul is olvasható Ráth-Végh István feldolgozásában. Ld. Hatalom és pénz c. kötetét. Említést tesz személyéről Voltaire is, a Candide-ban.

³¹A diéta jelentése itt: kormányzótanács.

³²Moretti, 23. p.

hiányos öltözetben kellett elmenekülnie... A kalandor-királyság, mely bórleszkbe illő véget ért, a legcsekélyebb mértékben sem volt képes stabilizálni a helyzetet. A király névleg azzal távozott, hogy külföldi pártolótól pénzt és municiót szerez, és visszajön. Hivatalosan tehát nem mondott le, csupán kinevezett 3 „*patriótát*”, régensi funkciókkal. A király kétszer megpróbált visszatérni, de nem sikerült támogatókat találnia. A genovaiaknak viszont annál inkább: 1737-ben a francia királyhoz fordultak segítségért. 1737–38 folyamán a francia hadsereg gyorsan megszállta a kikötővárosokat, és innen viseltek kisebb büntetőhadjáratokat a sziget belsejébe. 1738-ban d’Argenson, francia diplomata, kissé cinikusan a következőképp foglalta össze a franciák eredményeit: „a Genovai Köztársaságot szolgálai, vagy legalábbis alárendelt helyzetbe hoztuk... Sem befejezni, sem visszaszorítani nem tudtuk a forradalmat... viszont megszálltuk azokat a helyeket, amelyek amúgy is a genovaiak kezén voltak³³”. Maillebois, a francia hadvezér már ekkor úgy fogalmazott, hogy Franciaország megszerezte Korzikát. A genovaiak is érzékelték a helyzet fontosságát, szépen megköszönték a segítséget, és ünnepélyesen felkérték a franciákat távozásra. Mivel az itt szolgáló francia parancsnokok egyetértettek abban, hogy a sziget nyomorult malária-fészek és nem éri meg a további véráldozatokat, a franciák kivonultak. E hódítás emléke a francia hadsereg korzikai ezredének (Royal Corse) megalapítása volt, ahol ettől kezdve egészen az Ancien Régime végéig rendszeresen képviseltették magukat a jobb korzikai családok fiai³⁴.

Az elhúzódó háborúk során a szigeten egy sajátos kettős hatalom alakult ki: a partyidék kikötővárosai, közepükön egy-egy erőddel hol francia, hol genovai kézen voltak és maradtak, a sziget belsejében, ahol áthatolhatatlan erdők és hegyek vannak, a hazafiak voltak az urak. A genovaiak Korzika urának vallották magukat, de a sziget belsejébe legbátrabb adószedőik sem merészkedtek. A hegyek között a lázadók továbbra is consultákat rendeztek, kettőtől ötig terjedő számú patrióta vagy generális (egyéb megnevezéseiken *presidenti*, *protettori*) vezetésével³⁵.

A sziget belsejében a patrioták uralmát 1745-ben újra 3 generális uralma követte. Az újabb katonai átalakulásra az osztrák örökösödési háború miatt került sor: az európai események lehetővé tették az újabb korzikai lázadást. A generálisok mellé most egy Legfelsőbb Tanácsot adtak, 12 taggal, melyből 4 fő háromhavonta cserélődött. Ebben a rotációs rendszer volt az újítás. A korzi-

---

³³Idézi: Sédillot, 151 p.

³⁴Az ezredet 1764-ben egyesítették az itáliai ezreddel (Royal Italien). Ld. Sédillot, 153. p.

³⁵Carrington: Paoli, 521. p.

kaiak erőfeszítései azonban most is hiábavalónak bizonyultak. Genova 1746-ban újra a francia hadak segítségét kérte, akik most 1752-ig maradtak. Az aacheni békében az európai hatalmak teljesen elfelejtkeztek Korzikáról, a magas szerződő felek újra biztosították a térségben Genova fennhatóságát. Az elkeseredett hazafiak a háború végeztével a 3 generálist lecserélték 5 direktorra.

Ez a sokféle vezető azonban nem tett jót az amúgyis gyengélkedő végrehajtásnak. Annak tekintélye a nullához közelített. A század közepén már határozott igény mutatkozott az egyetlen kézben lévő, erős végrehajtó hatalomra. Ehhez az adta az alapot, hogy 1752-ben, az ismét féltékenykedő genovaiak újra kérték a francia csapatok kivonását. A korzikaiak csak erre vártak. Az öt direktor egyikét, Luigi Gafforit generálissá nevezték ki, aki Orezzaiban megkezdte egy komoly végrehajtó kormányzat kiépítését, a genovaiak azonban 1753 végén orvul meggyilkoltatták. Gafforit először a maradék 4 tagú direktóriummal helyettesítették, majd államuk élére végre egyetlen személyt, a nápolyi emigrációban élő Pasquale Paolit³⁶ hívták meg. Személyére nem véletlenül esett a választás. A kevés számú korzikai politikus-dinasztiák egyikének sarja volt: apja egykor primás, bátyja pedig direktor volt.

Az 1755-ös alkotmány

Pasquale Paoli kora egyik legműveltebb embere, ifjabb éveiben a nápolyi egyetem hallgatója volt. Nápoly akkoriban, a 18. század közepén Európa egyik legjobb és legmodernebb gondolkodású felsőoktatási intézménye volt. (Ez volt az első egyetem, ahol Itáliában külön tanszéket adtak a közgazdaságtannak.) Paoli Montesquieu ihletésére, a korzikai hagyományok figyelembe vételével kidolgozta a sziget első modernnek tekinthető, írott alkotmányát. Ez volt a világtörténelem első dokumentuma, amely alkotmánynak hívta magát, és ez volt az első működő alkotmány, amelyben valamilyen formában említés

---

³⁶Pasquale Paoli (1725 vagy 1726–1807). Nápolyban nevelkedik és tanul, a nápolyi király hadseregében szolgál. Korzika Generálisa 1755–1769 között. Az 1769. május 9-i Ponte Nuovo-i csatavesztés után Angliába emigrál, ahol 20 éven át él állami kegydíjon, a londoni társaság kedvelt alakjaként. 1790 tavaszán újra hazatér Korzikára, ahol tekintélye révén újra a nemzet vezetőjévé válik. Számos konfliktusba keveredik a királypárti, majd girondista és jakobinus francia vezetéssel. 1793 folyamán Korzika elszakad Franciaországtól, 1794–1796 között az angolok behívása egyértelműen Paoli döntése. 1795 végére azonban súlyos nézeteltérésbe keveredik az angol alkirályal, kinek kérésére az angol király „meghívja” Paolit Londonba, ahol élete hátralévő részét ismét állami nyugdíjjal, nagy megbecsülésben – de a korzikai ügyektől eltávolítva – fejezi be. Ld. Carrington: Paoli. passim

történt a népfelség elvéről³⁷. Ezek alapján a szöveg az európai felvilágosodás egyik szép dokumentuma. Az alkotmány ragaszkodott a korzikai hagyományok működőképes részéhez: nem nyúlt az önkormányzatokhoz, és nem módosított a consulta működésén – melyet most Dieta Generale-nak neveztek.³⁸ Mivel a consulta csak 2–3 napon át ülésezett, gyakrabban kellett összehívni. Paoli uralmának 14 éve alatt a consulta évente többször is ülésezett, a provinciák kérésére pedig bevezették az eddig nem létező provincia- vagy rész-consulta intézményét³⁹. Minden követ-választás csupá. egyetlen diéta v. consulta idejére volt érvényes, ezért minden egyes üléshez újabb választásokat kellett rendezni⁴⁰. A korzikai polgárok gyakorlatilag permanensen gyakorolták választójogukat⁴¹. Paoli legfontosabb tettei azok, melyekben modernizálta és finomította az egyes közjogi szereplők jogkörét, a régi intézmények működését pedig írásban és pontosan szabályozta. Az újra generális titulussal rendelkező államfő (vagyis önmaga) számára kiutalta pl. a kegyelmi jogot⁴². A generális mellett egy Államtanács működött legfőbb végrehajtó szervként. Ez a három kamarás, rotációs rendszer kissé túlbonyolítottnak látszik: mindegyik kama-

---

³⁷Ez ráadásul jóval a Társadalmi Szerződés megjelenése előtt lett leírva. Ld. Carrington: Paoli, 510. p.

³⁸Leginkább annak résztvevői létszámát igyekezett csökkenteni – bár ebben a kérdésben az 1768-ig terjedő időszakban több rendezés is született 1731-ben az akkori consultákon még minden parókia követte résztvev. Ez 4000 főt jelentett. Ld. Carrington: Paoli, 518., 529–533. P. 1763. jan. 1-én a Diétára meghívták a provinciák elnökeit, a pievék minden egyházközségének képviselőit (procuratori), valamint a püspöki székhelyek papjait és „külső vikáriusait”. Ld. Fontana, 94. p. 1763. decemberében azonban provinciánként 2–3 választott követet, a provinciák elnökeit, valamint pievéknél 1–1 képviselőt vártak. Ez jelentős létszámcsökkenést jelentett (kb 100 résztvevőt). Ld. Fontana, 96. p.

³⁹Paoli biztosította a jogot a provinciáknak saját államtanácsi tagjaik megválasztására, ez a provinciák éves gyűlésén történt. Ha valami soronkívüli probléma adódott, akkor hívták össze rész-consultát, mely egy provincia, vagy országrész sajátos problémáit volt hivatva rendezni. Ld. Fontana, 32–36. p.

⁴⁰A consulta általában 3 napig ülésezett, napi két ülésszel. Összehívása normális esetben évente egyszer, késő tavasszal történt, változó helyen. 1764-től állandósították székhelyként Corte városát. Ld. Fontana, 97–100. p.

⁴¹A választójognak több szintje volt: a közvetlen választójog helyi szinten érvényesült, pl. a falusi podesták megválasztásánál. Az egylépcsős választás akkor történt, amikor a pievék képviselőit a falvak előzőleg megválasztott képviselői (gyakorlatilag elektorai) választották meg. Kétlépcsős választás akkor volt, ha provinciális szinten kellett követet választani. Ld. Fontana, 96. p.

⁴²Paoli vétőjogról is megoszlanak a vélemények: az 1755-ös alkotmányban nincs szó vétőjogról, később is inkább csak az Államtanács rendelkezik a késleltető vétőval. Ld. Fontana, 41–42. p. Paoli 1764-ben kérte a consultától a vétőjogot, azonban nem szavazták meg. Ld. Carrington: Paoli, 538. p.

rában az elnökök illetve tanácsosok harmada vesz részt, és azok sem egyszerűen: az elnökök havonta, a tanácsosok tíznaponta váltják egymást, így gyakorlatilag csak a félévente esedékes közgyűléseken látták egymást, és még véletlenül sem volt módjuk feladatukba beletanulni⁴³. A szöveg beszél egy államtitkárról, a gyakorlatban azonban ilyen nem létezett, szerepét valószínűleg a kancellár töltötte be⁴⁴. A helyi adminisztráció ellenőrzésére létrehozta egy Szindikátus⁴⁵ nevű utazó ellenőrző-bizottságot. Ez egy nagyon erős intézmény volt: Paoli uralmára általában jellemző az ellenőrző szervek és az egy személyi uralom túlterjeszkedése. Ennek egyetlen, de gyakran hangsúlyozott indoka az állandó háborús fenyegetettség, a külső és belső ellenségtől való félelem volt.

Paoli alkotmányában nincs meg a modern alkotmányokra jellemző jogi struktúra: meglepően keverednek benne a közjog és a büntetőjog elemei, bizonyos helyhatósági és anyagi kárpótlási kérdésekkel. A hatalmi ágakat sem különíti el szisztematikusan: a legfelsőbb bírósággént működő igazságügyi kamara az Államtanács, tehát a bírói és a végrehajtó hatalom erősen összefonódik. A törvényhozás és a helyi kormányzat működésének legtöbb elemét tudottnak veszi, és nem pontosítja, pedig azok működésében még sok volt a bizonytalanság. Ennek következtében a törvény szövege fontos hiányosságokkal rendelkezik. A dokumentum eklektikus vonásai egyes nagy középkori törvényekre, pl. a Magna Chartára emlékeztetnek. Miután pl. pontosan szabályozza a törvényhozás és annak választása menetét, pontosan, fillérre részletezi, hogy milyen bűnügyeket milyen bírói eljárás illetve bírság illet, pedig az ilyen bírság-intézkedések – efemer jellegüknél fogva – nem szerepelhetnének egy hosszú távra rendelt alkotmányszövegben. Ezzel kapcsolatos az alkotmányszöveg még egy következetlensége: a szankcionális rendelkezések a Genova által alkalmazott római jogra jellemzők, míg az a tény, hogy a consulták és a helyhatóságok működését tudottnak veszi, a régi hagyományjog eleme.

A korzikai alkotmányok történelmének van egy nagyon érdekes, filozófiatörténeti jelentőségű epizódja. 1764-ben Paolitól függetlenül a felvilágosult korzikai értelmiségiek egyik képviselője, Matteo Buttafuoco az ekkoriban nagyon elismert, sőt, divatos Jean-Jacques Rousseau-t kérte fel, hogy Korzika

---

⁴³1758. Szeptember 14–17 között a San Pietro di Nebbio-i consulta a tanácsosok számát 18-ra csökkentette, 1764-ben pedig 9-re. Így eredeti formájában az Államtanács megszűnt működni, későbbi szabályai azonban bizonytalanok. Ld. Fontana, 28–29., 44. p.

⁴⁴Ő képviseli a consulta idején az államhatalom folytonosságát. Ld. Fontana, 26., 44. p.

⁴⁵A Sindicato-nak négy tagja volt, ötödik a Generális. Ld. Fontana, 104–106. p.

számára alkotmányt készítsen. Buttafuoco magánember volt (a francia királyi korzikai ezred egyik tisztje), valójában semmiféle hivatalos jogköre nem volt erre a kérésre, Rousseau-t azonban úgy látszik, érdekelte a feladat, nekilátott a munkának. Ma sem tudjuk pontosan, mi történhetett a kérés háttéréként: Buttafuoco elégedetlen volt Paoli művével, esetleg Paoli is kíváncsi lehetett Rousseau ötletére⁴⁶? Az is érdekes kérdés, hogy Rousseau vajon miért fogadta el a felkérést. A francia filozófusnak a korzikai mellett még egy alkotmánytervezete készült élete során: a lengyelek számára. Valószínűleg egzotikusan izgalmasnak találta, hogy teljesen idegen, ismeretlen országok számára államot tervezzen. Buttafuoco egyébként több ízben hívta, hogy személyesen látogasson el Korzikára, minden földi jót megígért a filozófusnak, aki azonban nyilvánvalóan vonakodott utazni, és különféle betegségekre-bajokra hivatkozva elutasította az invitálást. A munkát megkezdte, de nem sikerült befejeznie. A *Projet de constitution pour la Corse* csak halála után jelent meg. Rousseau műve tipikus szobatudósi munka lett: olyannyira utopisztikus jellegű, a való léttől annyira elrugaskodott gyártmány volt, hogy fel sem merülhetett át-emelése a gyakorlatba⁴⁷. Sokat idézik Rousseau egyik híres passzusát, a Társadalmi Szerződésből: „Van még Európában egy törvényhozásra alkalmas kis ország, s ez Korzika szigete. A bátorság és a kitarás, amellyel ez a derék nép kivívta és megvédte szabadságát, valóban megérdemli, hogy egy bölcs ember megtanítsa őt, hogyan tarthatja meg azt. Az az érzésem, hogy ez a kis sziget egykor bámulatba fogja ejteni Európát.”⁴⁸

A kor felvilágosult elitje ekkoriban egyébként nagy érdeklődéssel fordult a heroikus küzdelmet folytató Korzika, és annak karizmatikus vezetője felé. Az angol utazó és polihisztor James Boswell, a politikus William Pitt, a francia Voltaire és Diderot, de a német Grimm testvérek is foglalkoznak a Korzikán történetekkel. II. Frigyes Paolinak diszkardot is küldött, Amerikában a Szabadság Fiai nevű szervezet iratait PP monogrammal szignálta⁴⁹.

⁴⁶Moretti, 37–38. p.

⁴⁷Csak a példa kedvéért: Rousseau a legkomolyabban felveti, hogy a korzikaiak szüntessenek be minden ipart és kereskedelmet, szüntessék be a pénzt, mert mindezek megrontják az emberek erkölceit. Ugyanezen okból ne éljenek városokban, hanem csak falvakban, foglalkozzanak kizárólag mezőgazdasággal, és a termények elosztása érdekében térjenek át a naturális árucserére. Ld. Rousseau: *Projet de constitution pour la Corse*. Paris, Bordas, 1989. (több francia kiadás), passim

⁴⁸A Napóleon-irodalom szereti ezt a passzust úgy tárgyalni, mintha Rousseau előre megjósolta volna Napóleon születését. Ennek természetesen nincs értelme. Ez a szöveg valószínűleg 1760–61 táján íródott, még Buttafuoco felkérése előtt, Rousseau viszont már nyilván hallott Paoli alkotmányáról és hősies küzdelméről. Az idézet forrása: Rousseau: *A társadalmi szerződés*. Bp. Bibliotheca, (1957) 156. p.

⁴⁹Sédillot, 161–162. p.

1768-ra Paoli államának tartalékai kimerültek. A 40 éve tartó állandó háborúban kivérzett az ország, de kimerültek a genovaiak is, akik ismét a franciákat hívták segítségül⁵⁰, és végsőként eladósodva át is adták nekik a szigetet. Ez az ún. compiegne-i szerződés⁵¹ titkos záradékai révén a kortársak számára is rejtély volt, de azóta is vita tárgyát képezi a történészek között. Az első kérdés, hogy a franciák, akik addig háromszor szállták meg a szigetet, és vonultak ki róla, miért pont most döntöttek úgy, hogy maradnak? Erre a legvalószínűbb válasz az, hogy az előző alkalmakkor a francia hadseregnek mindig volt valami fontosabb dolga, mint Korzika megtartása. Utoljára 1759-ben vonultak ki, amikor a Hétéves háború több frontján is súlyos vereségeket szenvedtek az angoloktól. 1763-ban azonban, mikor újra a szigetre hívta őket Genova, a már elvesztett háború után kellett valamiféle kompenzációt szerezni. Igaz, Quebec és India elvesztéséért soványka pótlék volt Korzika szigete, de egy újabb kivonulást Choiseul mindenképpen el akart kerülni. A másik kérdés tulajdonképpen alkotmányjogi jellegű, hiszen Korzika jogi státusáról van szó. A kérdés az, hogy ez a szerződés⁵² valóban adásvételt jelentett, ahogyan a kortársak és azóta is a történészek nagy többsége értelmezi, vagy ha nem adásvétel, akkor micsoda? A szerződés ugyanis abból a kitételekből indul ki, hogy Korzika Genova tulajdona, de mivel a sorozatos háborús segélyek miatt Genova súlyosan eladósodott a francia királyságnak, zálogul átadja neki a szigetet egészen addig, amíg adósságát ki nem tudja fizetni. Mindenki tudta, hogy Genova sohasem lesz képes az irdatlan összeget megtéríteni. A megfogalmazás csupán azt a célt szolgálja, hogy a méltatlankodó genovai közvéleményt kissé megvigasztalja. Következményei azonban több kellemetlenséget hordoztak. A francia állam berendezkedését a legkülönfélébb módon gátolta ez az exlex állapot. A francia király pl. – bár a szerződés szerint a sziget felett a teljes szuverenitással rendelkezett – nem nevezhetett ki tetszése szerint püspököket, mivel ezzel a pápa és a genovai érsek régi jogait sértette volna⁵³. A

---

⁵⁰A genovaiak összesen négy ízben hívták segítségül a franciákat, akik 13 éven át tartották megszállva a szigetet: 1738–41, 1747–52, 1756–59, és 1764 után. Ld. Emmanuelli: *Equivoque*, 14. p.

⁵¹Több compiegne-i szerződés is volt: 1763-ban a genovaiak egy itt aláírt szerződéssel hívták be újra a franciákat, amelyben 4 évre teljhatalmat adtak nekik. A 4 év leteltével azonban a franciák már nem voltak hajlandóak ismét kivonulni (ez lett volna egy fél évszázadon belül a 4. kivonulásuk Korzikáról, és ezt kicsit már unták, ráadásul nemrég veszítették el a Hétéves háborúban amerikai és indiai gyarmataik jó részét, újabb presztízsvesztést nem engedhettek meg maguknak). Ezt az elhatározást tükrözi az 1768-as, harmadik compiegne-i szerződés. Ld. Sédillot, 165. p.

⁵²A szerződés pontos címe: „Conservation de l'île de Corse a la Republique de Gênes” vagyis a szerződés hivatalosan Genova uralmát akarta konzerválni.

⁵³Emmanuelli: *Equivoque*, 61–62. p.

korzikai püspököket egészen 1790-ig a genovai érsek nevezte ki, a genovai arisztokrácia tagjai közül, akik – régi szokásuknak megfelelően – továbbra sem fírasztották magukat azzal, hogy életükben akár egyszer is megjelenjenek a szigeten, viszont javadalmaikat felélték. Kérdéses volt a korzikai lakosság állampolgársága: amikor majd 1788-ban határozat születik a rendi gyűlés összehívásáról, hónapokig folyik a huzavona, hogy a korzikai rendeket egyáltalán meg lehet-e hívni a francia rendi gyűlésre. Az ilyen kellemetlen apróságoktól eltekintve a francia királyság kezdte bevezetni az ancien regime intézményeit és társadalmi-politikai képletét.

Az a húsz év, melyet Korzika szigete a Francia Királyság birtokában töltött, a 18. századi korzikai történelem legnyugodtabb időszaka volt. A franciáknak ugyan jelentős anyagi áldozatot jelentett a sziget pacifikálása (a kb. 130–140000 lakos fékentarására 26000 megszálló francia katonát kellett idehozni⁵⁴), a helyzet azonban gyorsan stabilizálódott, és ez a húsz év nem hozott komolyabb lázadást. Paoli és munkatársai emigrálni kényszerültek, a sziget maradék előkelői viszont kezdtek betagoledni a francia nemességbe (arisztokrata rangot és kiváltságokat kaptak, ami kétségtelenül imponált nekik)⁵⁵. A francia állami élet és a társadalom rendi alapon működött, így Korzika szigetén is megkreálták – gyakorlatilag a semmiből – a három rendet⁵⁶. Igaz, a lakosság nem egészen fogta fel ennek működését: amikor pl. 1789-ben napirendre került, hogy a három rend válassza meg küldötteit a Rendi Gyűlésbe, a harmadik rend egyik képviselője egy gróf lett⁵⁷. Korzikán is rendszeresen ülésezett a tartományi rendi gyűlés, bár a rendek követői általában egymástól függetlenül üléseztek és működtek. A tartományi rendi gyűlésnek nagy

---

⁵⁴Caird, 165. p.

⁵⁵Erré tipikus példa a Bonaparte család: Carlo Buonaparte nemesi jogaira hivatkozva tudta két fiát és legidősebb leányát francia katonaiskolába ill. a Saint-Cyr-i leánynevelő intézetbe járatni. Egyébként pedig nemessé nyilvánították az összes podestát és Padri del commune-t. Ld. Le Memorial des corses, 2. Tome: Soumissions et résistances, 1553–1796. dir. Francis Pomponi. Ajaccio, 1981. (a továbbiakban: Mémorial), 444. p.

⁵⁶Choiseul és de Vaux gróf úgy vélték, a rendi struktúra megfelel Korzika társadalmi rendjének. Ld. Maurice Bordes: La Corse, pays d'états (továbbiakban Bordes) = AHRF, 1974. 592. P. Ugyanakkor a francia Előkelők Gyűléseire nem hívták meg a korzikai nemesség képviselőit, melyet azok komolyan sérelmeztek. Ld. Vergé, 2. Kötet, 426–427. p. Korzika rendi gyűlése időnként összeült, de nem szilárdult meg az intézmény. Korzikának nem volt francia mintájú parlamentje, sem pénzügyi hivatala, felújították viszont a 12 nemes intézményét, akik évente Versailles-be mentek követésbe az udvarhoz. Ld. Bordes, 606. , 621–622. p.

⁵⁷Piero Paolo Colonna de Cesari-Rocca volt ez a személy. Ld. Emmanuelli: Equivoque. 82–90. p.

szerepe nem volt, jogköre mindössze arra korlátozódott, hogy a francia állam által Korzikára kirótt adókat a szigeten belül felossza. Hála bizonytalan jogi státuszának, a sziget megőrizte az autonómia bizonyos elemeit, pl. a helyi kormányzatokat, a régi korzikai hagyományjog szerint ítélkező bíróságokat⁵⁸. Az újdonságot a felvilágosodás legmodernebb eszméi alapján történő gazdaságfejlesztő és humanitárius reformok jelentették, pl. a harc a vendetta ellen (ebben Paoli munkáját folytatták), a népesedés elősegítése telepések révén, új mezőgazdasági termékek bevezetése, iskolák, utak építése, stb. A nem feudális társadalmi struktúra azonban nem bírta a következő húsz év során beépíteni a modernizáció összes elemét, azok csupán felszínes hatást gyakoroltak rá.

1789-től a sziget lakossága igyekezett lépést tartani az eseményekkel, bár a gyorsan változó alkotmányos rendezéseket csak 1793-ig követték. Mármint a lakosságnak azon része, mely a szigeten maradt. Itt egy sajátos lakosságcsere zajlott le. A francia királyság által preferált vezető rétegek (nemességet kapott személyek és a főpapság) 1789–90 táján megkezdtek az emigrációba vonulást, ugyanakkor az egykori Paoli-párt kezdett hazaszivárogni. A lakosság egy része a Gironde, más része a jakobinusok lelkes híve lett. Voltak ezen kívül a korzikai függetlenségnek, sőt Genovának is hívei. A lakosság létszámához képest mindenestre igen magas volt a lehetséges politikai irányzatok aránya. Ebben az időszakban – 1789–1790 fordulóján – Korzikának utat kellett választania, és a többség amellett döntött, hogy a sziget függetlenségét erőltetni irreális vállalkozás. Egyetlen reális lehetőség számukra az adott helyzetben az, hogy kitartsanak Franciaország mellett. Rendezni kellett azonban a genovai uralom kérdését, amely húsz év óta állandóan Damoklesz kardjaként függött a szigetlakók feje fölött. A Rendi Országgyűlésen, majd később a Nemzetgyűlésben a korzikai küldöttek, valamint támogatóik, mint pl. Mirabeau, többször javasolták, hogy a királyság végre inkorporálja a szigetet. 1789. november 30-án meg is született erről a döntés. Genova az 1768-as szerződésre hivatkozva határozottan tiltakozott e lépés ellen. Franciaország kutyaszorítóba került, és a diplomáciai illem kedvéért kénytelen volt felajánlani Genovának a sziget visszavásárlását. Amikor azonban francia szakértők

---

⁵⁸Sédillot, 177–178. P. A helyi önkormányzatok önállóságára egyéb francia provinciákban is van példa, nagyon hasonló a helyzet pl. Gascogne, Bretagne, Languedoc egyes vidékein. Ld. Bordes, 593–594. p. Az 1771-ben megjelent edictum Korzika helyi adminisztrációjáról meghagyta pl. a községekben valamennyi családfő, és 25 évesnél idősebb fia számára a választójogot. (Igaz, a királyi megbízottnak jóvá kellett hagynia e választások eredményeit, anélkül érvénytelenek voltak). A franciák később bizonyos ésszerűsítéseket hajtottak végre: a közfelkiáltásos szavazás helyett pl. bevezették a golyós szavazást, és 1780-ban megtiltották, hogy a választásokon fegyverrel lehessen megjelenni, valamint megszüntették a kétszintű szavazást. Ld. Bordes, 601–603. p.

összeszámolták, hogy Franciaországnak mibe került Korzika szigetének többszörös megszállása, megtartása, az ottani beruházások (stb., stb), az összeg olyan elképesztő lett⁵⁹, hogy Genova természetesen elutasította az ajánlatot. Továbbra is ragaszkodott volna azonban névleges fennhatósága fenntartásához⁶⁰. Ezt azonban Franciaország már nem volt hajlandó akceptálni, és a továbbiakban a sziget teljesjogú tulajdonosának tekintette magát. A kedélyek azonban nem sokáig nyugodhattak meg: az események rohamléptekben követték egymást. 1790 tavaszán hazatért angliai száműzetéséből Pasquale Paoli, a nemzet régi Generálisa, és újra méltó helyet követelt magának a porondon. Paolit Párizsban fogadta még XVI. Lajos is, melyet ő patetikus hálálkodással fogadott. A nagy ünneplés után azonban hazatért a szigetre, ahol már sokkal árnyaltabban láthatta a helyzetet. Az események gyorsan követték egymást: a köztársaság kikiáltása, majd az egyre radikálisabb mozgalmak Korzikán is zavargásokhoz vezettek. 1792 őszén a gironde-ista kormányzat kitalálta, hogy támadást indít Szardínia szigetének elfoglalására, és a korzikai vezetőket bízta meg ennek kivitelezésével. Szardíniát Korzika félig-meddig testvérállamnak tekintette, és nyilvánvalóan szabotálta a hadjáratot⁶¹. Közben éles konfliktusok kezdtek kibontakozni a korzikai paolista hazafiak és a francia köztársaság hívei között⁶². Ez utóbbi csoport vezetői között találjuk a Bonaparte család férfitagjait is. Közben Franciaország sorra hozta a katolikus egyház ellen irányuló döntéseket, amelyben Korzika paolista vezetői nem voltak hajlandók együttműködni. Amikor pedig 1793 tavaszán – a szardíniai expedícióval kapcsolatos dolgok miatt – Paolit a Konvent színe elé idézték, megtagadta az engedelmisséget. Ekkorra kiderült, hogy Korzika nem fogadja el a terrort. 1793 nyarán a Konvent törvényen kívül helyezte Paolit. 1793 májusában a consulta Paolit újra Generálisnak kiáltotta ki, 1794 januárjában pedig létrejött a *Consiglio Generale del Governo*, mely lényegében azonos

⁵⁹1771-ben Taboureaux tábornok az addigi költségeket 16.747.816 livre, 19 sous-ban állapította meg. 1790-ben már 30 millióról beszéltek. Ld. Emmanueli: Equivoque, 65–70. p.

⁶⁰A visszavásárlási ajánlat kérdésével René Emmanueli foglalkozott részletesebben, ld. *Le gouvernement de Louis XVI offre a la République de Gênes la retrocession de la Corse* = AHRF, 1974, 623–640. p.

⁶¹Ld. részletesebben: Francis Pomponi: Összehasonlító elemzés Korzikáról és Szardíniáról a konzulátus idején = *Acta Universitatis Scientiarum Szegediensis. Acta Historica*, CXI. Tomus, 2001. 37–44. p.

⁶²Az eseményeket ld. Részletesen: Vergé, 2. Köt. 439–446. p., Pierre Passano: *Histoire de l'annexion de la Corse*. Paris, Horvath, 1988. 359–375. p.

szerv volt az 1755-ös Államtanáccsal⁶³. A „*Governo separato*” nagyon zűrös időszak volt még Korzika történetében is, azt azonban reálisan felmérték, hogy függetlenségre nincs esélyük: szükségük volt egy nagyhatalom védelmére. Az ideális partnernek adott helyzetben Nagy-Britannia látszott.

London régóta ábrándozott Korzikáról, a század eseményeibe itt-ott be is avatkozott, de eddig mindig volt egyéb bázisa a Mediterránban (vagy ha nem, mással volt elfoglalva). A helyzet 1793 decemberében változott meg, amikor a franciák kiverték az angolokat Toulonból. Paoli már 1793 nyara óta több levelet írt különböző angol vezetőkhez, segítségüket kérve. A segítség fejében felajánlotta Nagy-Britanniának Korzika szigetét. 1794 elején a brit csapatok az őket lelkesen ünneplő Korzika szigetére léptek. Még ki sem verték egészen a franciákat, amikor 1794. június 14-én a korzikai országgyűlés kimondta az Egyesült Királysággal uniót.

Az 1794-es alkotmány

1794. június 19-én megszületett Korzika új – egyúttal angol mintákat és a legmodernebb alkotmányos elveket követő – alkotmánya⁶⁴. Az alkotmány formailag azért érdekes, mert teljesen modern dokumentum: szerkezetét, adatszerkezetét tekintve jelen korunkban is tökéletesen megállná a helyét. Saját korában formailag leginkább két dokumentumra emlékeztet: az Amerikai Egyesült Államok és Franciaország 1791-es alkotmányára. Tekintettel arra, hogy Angliának még ma sincs ilyen jellegű alkotmányos dokumentuma⁶⁵, nyilvánvaló, hogy a formai mintát nem innen vehették a szerzők. Nincs arra vonatkozó adat, hogy a korzikai törvényhozók közül ismerte volna valaki az amerikai alkotmányt. Azonban mindegyik ismerte a franciát. Így, bár az alkotmány szelleme sok tekintetben angol, annak formája a francia alkotmányos monarchia alaptörvényével rokonítható.

---

⁶³Ange Rovere: Le temps du *Governo Separato*, mai 1793 – mai 1794. = Bulletin de la Société des Sciences Historiques et Naturelles de la Corse (továbbiakban BSSHNC), CXIV (1995), fasc. 670–671. 87–92. p.

⁶⁴Szövege olvasható a BSSHNC 1891., 121–125. Fasc.

⁶⁵A brit alkotmány ma is számos – különféle tartalmú és jellegű – törvényi dokumentumból, valamint részben máig íratlan jogszokásból áll össze. Az angol alkotmány írott részének legrégebbi, máig érvényesnek tekintett dokumentuma az 1215-ös Magna Charta.

Az alkotmány az uniós törvény része volt, és egy 36 tagú, jogászokból álló bizottság dolgozta ki, melynek Sir Gilbert Elliot⁶⁶, Pozzo di Borgo⁶⁷ és Paoli is tagja volt. Vezérelvük a brit, a Paoli-féle, 1755-ös korzikai alkotmány⁶⁸, valamint a korzikai hagyományok összeötvözése volt. A történészek között azóta is vita folyik, hogy ez az alkotmány inkább korzikai, vagy inkább brit termék-e⁶⁹. Az alkotmány szövegét Londonba küldték, az angol király jóváhagyására. Hangsúlyozták, hogy nem a brit Parlament jóváhagyása kell, mivel annak nincs joga Korzika fölött intézkedni. A brit uralkodó helyett azonban az ügyek jelentős részét a kormány végezte, és Korzika ügyeivel a továbbiakban a brit Home Office (a gyarmatok ügyében pillanatnyilag illetékes belügyminisztérium) foglalkozott. Mivel Nagy-Britanniában miniszter csak parlamenti képviselő lehetett, továbbá a belügyminisztérium törvényi jellegű intézkedéseire is a parlament jóváhagyása kellett, Korzika népe közvetve tehát mégis alárendeltje lett a brit parlamentnek.

Az amerikai függetlenségi háború – Nagy-Britannia számára nagyon sajnálatos, sőt szégyenletes – befejezése után az ifjabb William Pitt kabinete levonta a tanulságokat az akkori kudarcból, és gondolkodni kezdtek az anyaország és gyarmatai kapcsolatának tisztességes, mindkét fél számára elfogadha-

---

⁶⁶Sir Gilbert Elliot, 1st Earl of Minto (1751–1814) Az angol whigek egyik prominens politikusa. Lord Rockingham, majd Charles Fox híve, de 1793-ban, a francia forradalom elleni háború kitörésekor a whig párt jelentős részével együtt átáll William Pitt miniszterelnök új kormányára mellé. E átállásnak köszönheti hivatalait: 1793-ban Toulon polgárainak parancsnoka lesz (Toulon brit megszállása idején), majd Korzikán kap hasonló megbízatást. 1794 októberétől 1796 őszéig Korzika angol alkirálya. Később bécsi nagykövet. Karrierje csúcsát élete végén indiai alkirálysága jelenti. Ld. Judd, Gerrit P.: *Members of Parliament 1734–1832*. Hamden, Archon Books, 1972. 185. p., valamint *Life and Letters of Sir Gilbert Elliot, 1st Earl of Minto from 1751 to 1806 in 3 Volumes*. London, Longmans, 1874. passim

⁶⁷Carlo Andrea Pozzo di Borgo (1764–1842) Korzikai földbirtokos-családból származó jogász. Fiatalon Napóleon barátja, majd vetélytársa és esküdt ellensége. Elliot alkirálysága idején annak jobbkeze, 1796 őszén menekülni kényszerül. Angol állami nyugdíjat kap, nemsokára azonban I. Sándor cár szolgálatába áll, ahol diplomata lesz, a restauráció után XVIII. Lajos tanácsadója. Ld. McErlean, John Michael Peter: *The Formative Years of a Russian Diplomat* (PhD these) Univ. Of Washington, 1967. passim

⁶⁸Carrington, Dorothy: Pascal Paoli et sa „constitution”: 1755–1769 = AHRF, 1974. 508–541. p.

⁶⁹Didier Linotte szerint ez nagyjából brit, kisebb részt francia hatásokat tükröz. Ld. Didier Linotte: *La constitution anglo-corse et les constitutions françaises: théorie constitutionnelle* = BSSHNC, CXIV (1995) fasc. 670–671. 35. p. Carlo Raffaele Ricotti szerint azonban az angol alkotmányosság nyomai nemcsak Korzikán, hanem a Mediterráneum több szigetén (Málta, Ion-szigetek, Szicília) is kimutatható. Ld. BSSHNC (mint fenn) 21–31. p.

tó és tartós rendezéséről. Alapvető felismerésük az volt, hogy a helyi lakosság számára az alapvető jogokat és szabadságokat biztosítani kell, és valamennyire figyelembe kell venni a helyi elvárásokat és igényeket. Ennek az új gondolkodásnak terméke a Kanadai territóriumok 1791-es önkormányzatának megalapítása, Írországbán az 1782-es Grattan-féle alkotmány, majd a szabadkereskedelmi egyezmény felkínálása, de ebbe a sorba illik az 1784-es India törvény is, mely bevezette India kettős kormányzatát (vagyis India már nem a Kelet-India-Társaság magánbirtoka, hanem a brit kormány által, helyi kormányzat bevonásával működő politikai egység). A gyarmatok kormányzatát közelíteni akarták a brit modellhez. Kanada pl. kétkamarás parlamentet kapott. A helyben hozott törvényeket a király által kinevezett kormányzó megküldte a londoni Titkos Tanácsnak, majd a király szentesítette. Ez az önkormányzat tehát csak részlegesen érvényesült, mégis, jelentős gesztus volt a helyi lakosság felé, hiszen ingyen megkapták azt, melynek eléréseért az amerikai függetlenségi háború annak idején kitört. 1782 óta Írországnak is független, két kamarás törvényhozása volt. Ez a dublini parlament azonban csak belügyekben volt illetékes, minden olyan kérdésben, ami a birodalmat érintette, csak London intézkedhetett. Ráadásul a Test Act Írországra is érvényes volt, így a parlamentbe nem kerülhetett be az ország lakossága túlnyomó részének, a katolikusoknak egyetlen képviselője sem. A Lord Lieutenant nevű alkirály-kormányzó valójában az angol kormány tagja és megbízottja volt, aki lényegében teljhatalommal rendelkezett. A leendő korzikai alkotmány számára tehát sokféle minta adódott, de a Brit Birodalomban egy évszázaddal később elterjedt domíniumi formát leginkább Korfika közelítette meg.

Mivel az unió létrehozása mellett döntöttek, ez szükségszerűen magával hozta, hogy az alkotmány monarchikus jellegű lett. Korfika ténylegesen királyság, államfője III. György angol király lett. A király jogköre elméletileg teljesen azonos volt Nagy-Britanniában, mint Korfikán. Gyakorlatilag azonban, a távolság és a kommunikációs nehézségek miatt be kellett vezetni az alkirályi intézményt. Ez az angol politikai hagyományokban precedens nélküli intézmény volt: alkirály eddig nem létezett a brit birodalmon belül, így szabadon lehetett megállapítani jogkörét.

A törvényhozó hatalomra vonatkozóan átvették az angol „King in Parliament” elvet, vagyis a parlament és a király együtt hozza a törvényeket. A parlament azonban – a korzikai hagyományoknak megfelelően – mindössze egy kamarával rendelkezett, rendi jellege nem volt⁷⁰. Felsőház nem jött létre, mivel a szigetnek hagyományos, rendi struktúrája nem volt, és a francia Ancien Regime idején mesterségesen kialakított nemesség emigrációba kényszerült –

---

⁷⁰Bordes, Maurice: La Corse, pays d'états = AHRF, 1974. 592–622. p.

nagyobb részt a francia forradalom következtében, a maradékot pedig Paoli személyes ellenségének tekintette, és ő kényszerítette száműzetésbe⁷¹. A klasszikus angol kétpártrendszernek sem találjuk nyomát, pedig Elliot alkirályként tett kísérleteket ennek kialakítására. Elliot minden hivatalt Pozzo di Borgo embereinek adott, Paoli híveit pedig szisztematikusan mellőzte. Konstruktív ellenzék helyett azonban a kísérlet eredménye (a korzikai hagyományoknak megfelelően) egy durva, vendettába torkolló viszály lett, ami jelentősen hozzájárult a korzikai angol királyság gyors bukásához⁷².

Mivel a királyt a gyakorlati törvényhozásban az alkirály helyettesítette, elvárható lett volna, hogy teljesen azonos legyen a jogkörük. Az alkirályi pozíció megállapításánál azonban külön kihangsúlyozták, hogy az alkirálynak teljes vétőjoga van. Ez azért érdekes, mert ugyanakkor az angol uralkodó vétőjogát már a 18. század végén is erősen vitatta a brit politikai hagyomány. 1783-ban zajlott le a híres India Bill-vita, ahol a Lordok Háza azért vetett el egy törvényjavaslatot, nehogy az azt ellenző királynak alkalma legyen megvétőznia. 1708 óta ugyanis angol uralkodó ezzel a joggal nem élt. Ha azonban III. György 1783-ban újra alkalmazta volna, akkor vitathatatlanul újjáéledt ez a jogkör, ami a korabeli alkotmányos felfogás szerint felboríthatta volna az alkotmány nehezen kialakított egyensúlyát. Ezt pedig az angol parlament nem akarta. A korzikai alkirály azonban más volt: az angol államhatalmat képviselte egy idegen országban, így nagyon hasznosnak látszott az erőteljes vétőjog. Az alkirály centralizált hatalmát Paoli is melegen támogatta (Paoli 1755–1769-es uralma idején nagyon vágyott a vétőjog után, és most, az alkotmány elkészítése idején biztosra vette, hogy őt fogják kinevezni alkirályrá)⁷³. Az alkirálynak mindössze a nép nagy többsége támogatását kellett élveznie. Mivel azonban nem volt felelős a Parlament iránt, a képviselők nem is ellenőrizhették munkáját.

Az egykamarás parlament alapjául a consulta szolgált. Volt azonban egy alapvető különbség. A consulta egy népképviselői testület volt, ahová minden faluközösség elküldte követét, általános férfiválaszjog alapján. A testület így rendkívül nagy létszámú és heterogén összetételű volt. A most létrejött

---

⁷¹Gregory, Desmond: *The Ungovernable Rock: A history of the Anglo-Corsican kingdom*. Rutherford: Dickinson U.P., 1986. (a továbbiakban Gregory), 82. p.

⁷²Id. *The Diary of Sir John Moore*. Vol. 1. London, Arnold, 1904. J.F. Maurice előszava, 30–32. p.

⁷³Nem tudjuk, hogy XVI. Lajos 1791-es vétőjoga mintául szolgált-e ehhez, de felvethető a kérdés. 1794-ben nagyon sokáig tartott a bizonytalanság az alkirályi kinevezést illetően. A consulta már júliusban jóváhagyta az alkotmányt, annak III. György részéről való jóváhagyása azonban csak novemberre érkezett meg. Ugyanekkor értesülhettek a korzikaiak arról, hogy nem Paoli, hanem Sir Gilbert kapta a kinevezést.

törvényhozásban a választójog nemcsak Angliánál és Írországnál, de még Kanadánál is sokkal széleskörűbb volt, a régi korzikai jogokat viszont durván megcsónkította. Egy férfinak 25 éves kor, egy évi választókerületben-lakás és egy kis föld kellett a választójoghoz. Ezekkel gyakorlatilag nagyon sok korzikai férfi rendelkezett, de ilyen censzos jellegű megszorítások Korzikán eddig ismeretlenek voltak. Angol javaslatra a mandátumokat pievékre osztották ki, és a városok közül is csak a 3 ezer főnél nagyobb lakosságú körzeteknek lett képviselője. Minden körzet (szintén angol mintára) 2 képviselőt választhatott. Mind a választói, mind a választhatói jogot illetően voltak vagyoni és lakóhelyi kötöttségek. A választhatósághoz öt év helybenlakás, már jelentősebb birtok kellett, továbbá – szintén angol mintára – ki voltak zárva az állami nyugdíjjal illetve fizetéssel rendelkezők, az adóbehajtók és a papok, illetve akik külföldi alkalmazásban álltak⁷⁴. Már önmagában véve a választói és választhatósági jog megkülönböztetése is angol idea volt, a régi korzikai hagyománytól teljesen idegen dolog. A püspökök a parlament tagjai lettek (már akik nem emigráltak), de a papság kizárása meglehetősen meglepett a korzikaiakat, hiszen papjaik sokkal nagyobb tiszteletben álltak, mint angol kollégáik. Összesen 64 választókerületet hoztak létre⁷⁵, így a parlamenti képviselők számát 128 főre korlátozták, ami alapvető és látványos megszorítás volt az 1769 előtti állapothoz képest. Egy-egy választókerület (a körzetek neve pieve maradt, és a választókerületi rendszer földrajzilag is közel azonos volt a régivel⁷⁶) 5–6 faluból állt, ezek egy része nagyon gyéren lakott volt, de Paoli nem tulajdonított jelentőséget a mandátumok lakosság-arányos elosztásának, igaz, az 1832 előtti angol alkotmány sem ismerte ezt a fogalmat, így ezen a kérdésen nem gondolkodtak el. Paoli úgy vélte, hogy a képviselők különben sem csak a saját pievéjüket képviselik, mindegyik egész Korzika képviselője⁷⁷. Gondot okozott a nézeteltérés a képviselői fizetésekkel kapcsolatban. A régi consultákon (1769-ig, a francia invázióig) minden képviselő és kísérete szállást, kosztot és anyagi ellátmányt kapott. Mindenki imádott képviselő lenni, mert a consulta időtartamára a színhely egy folyamatos dínomdánom jellegét öltötte, ál-

---

⁷⁴Gregory, 82–83. p.

⁷⁵Carrillo, Elisa A.: *The Corsican Kingdom of George III.* = *Journal of Modern History*, 1962. (a továbbiakban Carrillo), 257. p.

⁷⁶A pieve nagyjából egyházközséget jelent, a lakosság fő összetartó intézménye a plébános volt, és a lakossági problémák megvitatására a pievék központi falujában, a templomban, a vasárnapi mise után került sor. Így aztán megszokott dolog volt, hogy Korzikán a politikai élet is a templomokban zajlik. A korzikai angol királyság parlamentjeit is mindig templomokban üléseztették.

⁷⁷Carrillo, 257. p.

lami pénzen⁷⁸. Az angoloktól azonban ez teljesen idegen dolog volt. Az angol alkotmány hagyományai nem tartalmazták a népünnepély megrendezését, de még a képviselői fizetést sem. Ennek részben takarékosági okai voltak, másrészt cenzurális szempontok: egy angol képviselő csak olyan anyagi helyzetű személy lehet, aki képes magát fenntartani birtokaiból, vagy egyéb jövedelméből. A különbségnek az is oka, hogy a consulták pár nap alatt befejezték üléseiket, az angol parlament azonban hónapokon át – az évnek több mint felében – folyamatosan ülésezett. Angol befolyásra az új alkotmány tehát nem adott fizetést a képviselőknek, és utazásukhoz illetve lakás-költségeikhez sem járult hozzá. Ez volt az angol uralommal kapcsolatos első komoly csalódása a korzikaiaknak. A választásoknak egyébként a két éves időközt írta elő az alkotmány. Ez sokkal radikálisabb volt, mint az angliai 7, az írországi 8, illetve a kanadai 4 év. Paoli uralma alatt azonban évente többször voltak választások. A királynak – az alkirály javaslatára – joga volt a Parlament üléseinek elnapolása. Ezért aztán, ha az alkirály jónak látta, hosszú hónapokon át Parlament nélkül kormányozhatott. A király joga volt a Parlament feloszlata is, de ha megtette, 14 napon belül újat kellett összehívjon. A parlament vita- és határozatképességéhez a képviselők felének jelen kellett lennie, akik az üléstől távol maradtak, bírságot kellett fizetniük. De mivel a tagok nagy része szegény ember volt, továbbá képviselői fizetést sem kapott, az ilyesmit utóbb eléggé lazán kezelték⁷⁹. Az adózás ellenőrzése és a közbíró eljárás beindítása is a Parlament jogköre volt. Ez is angol mintára történt.

A végrehajtó hatalom feje az alkirály volt, akit a király nevezett ki, és őt képviselte. Szentesíthette illetve megvétőzhatta a parlament törvényeit, utána pedig köteles volt gondoskodni végrehajtásukról. Ebben a munkájában egy Államtanács segítette, melynek tagjait az alkirály ajánlására a király nevezte ki, és inkább az angol kormányhoz hasonlított, mint az egykori Paoli-féle államtanács. Az államtanács tanácsait azonban az alkirály nem volt köteles munkájában során megfogadni. Sir Gilbert Elliot ezt a testületet az előkészületek periódusában így jellemezte: „az alkirály belső és bizalmas tanácsa, melynek nincs független jogköre, tényleges működése és döntéseinek végrehajtása későbbi vizsgálatok tárgya lesz”⁸⁰. Az 1789-es panaszfüzetekben a korzikaiak azt is kérték, hogy a Consultának joga legyen megválogatni a tanács tagjait, tehát a végrehajtás legyen alárendelve a törvényhozásnak. Ez sem 1789-ben, sem most nem teljesült⁸¹. Az alkirály joga volt a külpolitika intézése, az egész

---

⁷⁸Carrillo, 257. p.

⁷⁹Gregory, 83. p.

⁸⁰idézi Carrillo, 257–258. p.

⁸¹Gregory, 84. p.

ország valamennyi államhivatalnokának kinevezése, valamint a honvédelem és biztonságpolitika gyakorlása. A végrehajtó hatalom egyetlen korlátozása az volt, hogy az igazságügyi és kincstári tisztviselők kizárólag korzikai állampolgárok lehettek. A népnek joga volt az alkirály visszahívásához, de ennek az a módja, hogy az angol királyhoz petícióval kell fordulni. A petíció is tipikus angol intézmény. A király azonban a petíciókat nem volt köteles elfogadni⁸².

A bírói rendszer kialakítását a későbbi parlamenti törvényhozásra bízták. Ez kényes kérdés volt, mivel az angol Common Law (angolszász közjog) homlokegyenest ellenkező módon működik, mint a Korzikán régóta működő római alapú jogrendszer. Az angolok nem akarták saját jogrendjüket a szigetre kényszeríteni. Annyit állapítottak meg, hogy a Legfelsőbb Bíróság 5 bíróból, és egy királyi ügyvédből fog állni, akiket az alkirály nevez ki. (Valószínűleg ide is beszűremlik az angol jog: a királyi ügyvéd valószínűleg azonos lenne az angol felsőbírók mellett működő államügyész intézményével. Az angol jog nem tesz különbséget ügyészi és ügyvédi státusz között). A Legfelső Bíróság Cortéban ülésezett, a sziget területére pedig 9 bírói körzetet állapítottak meg, helyi bíróságokkal. A bírói (és adószedői) állások korzikai születésű személyeknek voltak fenntartva. Az ügyek legfőbb fóruma a korzikai Legfelsőbb Bíróság lett, a londoni felsőbírók tehát nem gyakoroltak feljebbviteli hatáskört Korzika felett. A bírói eljárást a parlamentre bízták. Egyetlen dologhoz ragaszkodtak az angolok. Mivel elborzadva hallgatták a történeteket a szigeten dülő vendettáról, elhatározták ennek felszámolását. Ennek első feltétele a pártatlan bíróság: hogy minden gyilkosságot köztörvényes bűnűgyhöz méltó szigorúsággal és következetességgel bíráljanak el. Az angol jogban ezt a munkát az esküdszék intézménye segíti. Az angolok tehát ragaszkodtak hozzá, hogy a bűnügyekben kötelező legyen az esküdtbíráskodás⁸³. Ennek azonban nem várt, fatális következményei lettek: mivel Korzikán mindenki gondosan számon tartotta klánbeli hovatartozását, az esküdszékekben nem ültek pártatlan személyek: ha valaki bármilyen távrolról is rokona volt vagy a bűnösnek, vagy az áldozatnak, a tényektől teljesen függetlenül, rokonsága érdekeinek megfelelő döntést hozott, ha pedig a két fél rokonságából vegyesen válogatták az esküdszéket, akkor határozaképtelen volt, mert nem tudott egységes döntésre jutni. Nagyon jellemző, hogy amíg ez az intézkedés érvényben volt, korzikai büntetőbírók mindössze két fosztogatáson kapott angol katona esetében tudott határozott és egységes döntésre jutni. A

---

⁸²Gregory, 83. p.

⁸³Carrillo, 263. p.

rendelkezés olyan nyilvánvalóan kudarcot vallott, hogy maguk az angolok függesztették fel, még 1795 december 13-án⁸⁴.

Az alkirálynak, belbiztonsági ügyekre volt egy bírói eszköze: a Rendkívüli Bíróság. Ez egy régi hagyomány felélesztése volt Korzikán (a Paoli-féle *Sindicato-ra* gondolhatunk⁸⁵), Angliában azonban (a II. Jakab korabeli Jeffreys főbíró vészbíróságai óta) nem találjuk megfelelőjét. A Rendkívüli Bíróság joga volt bárkit árulással vádolni, ha felmerült az ellenséggel való cimborálás (prevarication) gyanúja⁸⁶.

Az angol jogrendszer leglátványosabb elemeként a korzikai alkotmány tartalmazta a személyes szabadságjogok garanciáit is. Vagyonától senkit sem lehetett megfosztani tisztességes jogi eljárás nélkül. Az angol Habeas Corpus törvény hatására senkit sem lehetett börtönben tartani 24 óránál tovább, csak érvényes bírói ítélettel. A sajtószabadságot is biztosították, de a „sértésekért” felelősségrevonás járt. Szintén angol mintára rögzítették a petíciózás jogát is. A parlamenthez, az alkirályhoz, de még a királyhoz is lehetett petíciót írni: az alkirály esetleges visszahívásának is ez utóbbi volt a módja.

Az erősen vallásos korzikaiakra való tekintettel az egyik legkényesebb kérdés a katolikus vallás helyzete volt. Ebben a kérdésben az angolok tökéletesen engedékenyeknek bizonyultak. A katolikus vallás Nagy-Britannián belül gyakorlatilag jogfosztó tényező volt: katolikus személy nem viselhetett felelős közhivatalt, nem lehetett parlamenti képviselő. Ezt az angolok még a katolikus többségű Írországbán is nagyon szigorúan vették. Korzikán azonban nem ragaszkodtak eme elveikhez. A katolikus vallást itt egyenesen „nemzeti vallásnak” minősítették, leszögezve azonban a kötelező toleranciát minden keresztény felekezet iránt. A Parlamentet felhatalmazták, hogy lépjen kapcsolatba a Szentszékkal a jövőbeli állam-egyház kapcsolatok megállapítására, beleértve az egyházközségek számát, a püspökök javadalmazását, és a pápa-ság támogatását.

Az alkotmány egyik fontos kitétele volt, hogy kereskedelmi kérdésekben az ország teljes mértékben alárendelt pozícióba kerül Angliával szemben. Ez a régi gyarmati rendszer maradványa volt. Paoli szerette volna, ha Korzika szabadkereskedelmi státust kap, úgy, ahogyan azt Pitt 1786-ban Írországnak is felkínálta. Az írek ezt nem fogadták el, de az az ő dolguk. Korzika határo-

---

⁸⁴Carrillo, 268. p.

⁸⁵Jean Yves Coppelani: *La constitution du 19 juin 1794*. = BSSHNC, CXII–CXIV (1994) Fasc. 668–669. 35. p. Coppelani egyéb, nehezen ellenőrizhető párhuzamokat is hoz.

⁸⁶Gregory, 84. p.

zottan kérte ezt. Elliot kérését azonban Pitt udvariasan, de határozottan elutasította.

Amikor az itáliai hadi események következtében 1796 őszén az angolok kénytelenek voltak elhagyni Korzika szigetét, az visszakerült Franciaország fennhatósága alá. Autonómiáját és sajátos alkotmányjogi hagyományait Bonaparte diktatúrája hamarosan nyomtalanul eltüntette. A korzikai alkotmányosság története csúcspontjának legtöbbször az 1755-ös, Paoli-féle alkotmányt tartják. A legpontosabban megfogalmazott, legcéltudatosabb és legmodernebb alkotmányt azonban a brit uralom hozta meg Korzika számára. Ez az alkotmány azonban nem eléggé vette tekintetbe a korzikaiak különleges, archaikus szabadságjogait és szokásait, ezért – minden modernsége ellenére – semmiféle tartós hatást nem tudott gyakorolni sem Korzika politikai fejlődése, sem a nép emlékezete számára⁸⁷. Míg Paoli ma is népi hős, a korzikai angol királyságra Korzikán is csak néhány történész emlékezik.

---

⁸⁷Francis Beretti felveti, hogy ennek az alkotmánynak talán mégis volt némi hatása az utókorra. 1814-ben, a restaurációs Franciaország alkotmányát még Bécsben kezdték kidolgozni. Ennek főmunkatársa Pozzo di Borgo volt, és ez a parlamentáris monarchia hordozott angol jellegű elemeket. A korzikai alkotmányra állítólag a kis német államok alkotmánytudósai is nagyon szerettek hivatkozni az 1848 előtti időkben. Ld. Francis Beretti vita-összefoglalója in: BSSHNC, CXIV (1995) fasc. 670–671, 147–153. p.

Válogatott bibliográfia

- Arrighi, Paul: *La vie quotidienne en Corse au XVIIIe siècle*. Paris, Hachette, 1970.
- Bordes, Maurice: *La Corse, pays d'états = Annales Historiques de la Révolution Française*, 1974. 592–622. P.
- Carrillo, Elisa A.: *The Corsican Kingdom of George III. = Journal of Modern History*, 1962.
- Carrington, Dorothy: *Corsica: Portrait of a Granite Island. = New York, John Day Co.*, 1971.
- Carrington, Dorothy: „La création du royaume Anglo-Corse: préméditation et tractations = *Annales Historiques de la Révolution Française*, 1995.
- Carrington, Dorothy: *Paoli et sa „constitution” = Annales Historiques de la Révolution Française*, 1974.
- Donaver, Federico: *Storia di Genova*. Genova, Lanterna, 1970.
- Emmanueli, René: *L'équivoque de Corse, 1768–1805*. Ajaccio, La Marge, 1989.
- A fiatal Napóleon írásai Korzikáról /ford., bev. Jókai Rita. Szeged: JATE Történész Diákkör, 1998. (Documenta Historica, 36.)
- Fontana, Mathieu: *La constitution du Generalat de Pascal Paoli*. Paris, Bonvalot-Jouve, 1907.
- Gregory, Desmond: *The Ungovernable Rock: A history of the Anglo-Corsican kingdom*. Rutherford, Dickinson University Press, 1986.
- Guerrini-Graziani, Jean: *G nes et la Corse ou les aléas de l'histoire*. Ajaccio, (A Szerző kiad.) S.d.
- Jollivet, Maurice: *Les anglais dans la Méditerranée: 1794–1797. Un royaume anglo-corse*. Paris, Léon Chailley, 1896.
- Le Mémorial des corses*, 2. Tome: *Soumissions et résistances, 1553–1796*. / dir. Francis Pomponi. Ajaccio, 1981.
- Moretti, Ange: *La constitution corse de J.-J. Rousseau*. Paris, Sirey, 1910.
- Negri, Teofilo Ossian de: *Storia di Genova*. Milano, Aldo Martello, 1968.
- Pomponi, Francis: *Összehasonlító elemzés Korzikáról és Szardíniáról a konzulátus idején. = Acta Universitatis Scientiarum Szegediensis. Acta Historica*, CXI. Tomus, 2001. 37–44. p.
- Rousseau, Jean-Jacques: *Projet de constitution pour la Corse*. Paris, Bordas, 1989.
- Rousseau, Jean-Jacques: *A társadalmi szerződés*. Bp. Bibliotheca, 1957.

- Rovere, Ange: Le temps du Governo Separato, mai 1793 – mai 1794. = Bulletin de la Societe des Sciences Historiques et Naturelles de la Corse, CXIV (1995.) fasc. 670–671. 87–92. p.
- Sédillot, René: La grande aventure des corses. Paris, Fayard, 1969.
- Vergé-Franceschi, Michel: Histoire de la Corse. Tome 1–2. Paris, Félin, 1995.

PASQUALE PAOLI 1755-ÖS ALKOTMÁNYA

Korzika népének Általános Diétája, mely önmagának törvényes ura⁸⁸, és melyet a Generális hívott össze, a Corte városában ezeket, a napokon, 1755. November 16., 17. és 18. napján meghozott módosítások szerint.

Visszaszerezvén szabadságát, önnön kormányzatának maradandó és tartós formát kíván adni, olyan alkotmány formájába öntve, mely biztosítja a nemzet boldogságát.

(A Diéta⁸⁹) kinyilvánította és kinyilvánítja egy Államtanács megalakítását, melynek kezébe letette és leteszi a legfőbb hatalmat, a politika terén éppúgy, mint katonai és gazdasági ügyekben, előírván, hogy ennek tagjai a következők lesznek: egy Generális, aki majd annak feje és irányítója is lesz, 36 elnök az első osztályból⁹⁰, és 108 tanácsos a második osztályból. Ezek kétharmada kerüljön ki a Terra di Commune-ból, valamint Balagne, Nebbio és Cap Corse provinciákból, melybe beleértendő Bastia és Calvi városa, a harmadik harmada pedig a Hegyeken Túli provinciákból. Ezek három kamarára fognak oszlatni 3 magisztratúra létrehozásával, mindegyiknek 12 elnöke és 36 tanácsosa lesz, és a kormányzat feladatainak fontos részével lesznek megbízva. Így azokat, akik a politikai ügyekkel lesznek megbízva, igazságügyi kamarának fogják hívni, a másikat, amely katonai ügyekkel foglalkozik, hadügyi kamarának, és amelyik gazdasági ügyekkel, azt pénzügyi kamarának.

---

⁸⁸ Ez az a híres passzus, melyet a népfelkelés első megjelenésének tartanak.

⁸⁹ Az országgyűlés új neve Dieta Generale – ld. alább. A dieta fogalma a korzikai alkotmányfejlődés során sokat változott, sokszor bizonytalan. Jelen esetben törvényhozó gyűlést jelent.

⁹⁰ Az osztályok jelentése is bizonytalan – a szöveg nem magyarázza meg pontosan, mit is ért alatta. A hagyományok szerint Korzika lakosságát a 17. századtól 5 vagyoni osztályba sorolták. Az első a leggazdagabb földbirtokosoké és kereskedőké, akiket Magnifici vagy Signori néven emlegettek, és akik általában a genovai nemesség tagjai voltak. Ez nem azt jelentette, hogy feltétlenül genovaiak lettek volna, hanem azt, hogy tekintélyük és kapcsolataik révén felvették őket valamelyik genovai *albergoba*. (Az *albergo* jelentése itt kb.: nemesi klán. Erről a témáról részletesebben ld. Memorial 2. Tome, 104–105. p.) A további osztályok: 2. a caporali (régii családokból származó, szegény sorú, de vidéken nagy tekintéllyel rendelkező köznemesség), 3. a polgárok, 4. a plebejusok, végül az 5. az idegenek, a nem korzikai származásúak. Ld. Arrighi, 69–71. p. Ez a kitétel az osztályba sorolásról egyébként alapvetően cáfolja a korzikai történészek kedvelt tételét, miszerint Paoli alkotmánya valamiféle modern demokráciát képviselt volna.

Mivel e három kamara folyamatos működése nem csekély költséget és kellemetlenséget okozna a nemzetnek, ráadásul lassítaná a közügyek menetét, ez a gyűlés csupán évente két alkalommal fog összegyűlni a legfontosabb kormányzati ügyek elrendezésére, és az Államtanács teljességének reprezentálására. A fennmaradó időben a Tanácsot teljes kompetenciával és erővel a Generális képviseli, mint legfőbb vezető, vagy pedig általános elnök, valamint minden kamarából egy-egy elnök, akik havonta váltják egymást (kamaránként), egy tanácsos, kinek személye tíznaponta váltakozva kerül ki a három kamarából, és végül egy államtitkár⁹¹.

Az Államtanácsához benyújtott petíciókat a Generálishoz továbbítják, aki az ügy fontossága és témája szerint továbbadja azokat az illetékes kamara elnökének. Az elnökök valamennyi ügyet megtanácskozzák, és bemutatják az Államtanácsnak, ahol szavazattöbbséggel döntést hoznak azokról. Minden elnök és tanácsos egy szavazattal rendelkezik, a Generális pedig kettővel.

Először a tanácsos szavaz. Utána szavaznak az elnökök, egyik a másik után, végül a Generális. Szavazategyenlőség esetén az államtitkárnak is szavaznia kell, hogy a döntés avagy dekrétum elnyerhesse a többséget.

Háborús ügyekben a Generális szavazata a döntő. Ő maga, az Államtanáctól függetlenül elrendelheti a consultákat, dönt a háborús lépéseket illetően, és általános- és részgyűléseket hívhat össze.

Az Államtanács valamennyi tagja élete végéig funkciójában maradhat, amennyiben a nép a Diéta tagjává választja.

Az Általános Diéta

Az Általános Diétát évente egyszer össze kell hívni, akkor, amikor azt a Generális alkalmasnak találja. Ez alkalommal a nemzet valamennyi méltósága és hivatalviselője beszámol működéséről. E célból a Generális az első napon számol be a saját munkájáról, és aláveti magát a nép ítéletének⁹². A többi mélt-

---

⁹¹Valójában államtitkár létének a korabeli iratokban nincs nyoma, funkcionált azonban egy kancellár, akinek a consulták irányításában volt feladatköre.

⁹²Paoli alkotmánya nagyon sok modern és bölcs elemet tartalmazott, vannak azonban különös, archaikus elemei. Ilyen pl. az a régi hagyomány, hogy a Diéta ülésezése idején a Generális és az Államtanács hatalma megszűnik, tehát a törvényhozó és végrehajtó hatalom egyszerre nem létezik. Ld. Fontana, 37–38. p.

tóság és hivatalviselő a Sindicato-nak⁹³ veti alá magát, melynek négy tagját a Diéta választja meg, a (benne részt vevő) Generális mellé.

A polgári bíróságról és a pievék bírairól

Az államügyek bőséges áradata, valamint a háborús helyzet körülményei folyamatosan elfoglalják az Államtanácsot, mely annak érdekében, hogy gyorsan írt kereshessen minden fontos ügyre, nem engedheti meg magának, hogy még polgárjogi ügyekkel is foglalkozzék. E célra egy bíróságot választanak, mely három törvénytudó bírából és egy kancellárból áll, az Államtanács választhatja őket, és eléjük fog kerülni minden 50 lírát meghaladó⁹⁴ ügy. Száz líra alatti ítéleteit nem lehet fellebbezni, és amelyek meghaladják ezt az összeget, másod- és legfelsőbb fokon az Államtanácshoz küldhetők.

Az ötven lírát nem meghaladó ügyeket a pievéként egy választott bíró dönti el; ítélete ellen 100 líra értékhatárig nem lehet fellebbezni, száz líra felett második és legfelsőbb fokon a polgári bírósághoz lehet fellebbezni.

Minden bíró köteles lesz egy jegyzőt, avagy kancellárt választani, kinek megválasztását az Államtanácsnak meg kell erősítenie.

Avégett, hogy a polgári bíróságok és a pievék bírái megélhetése biztosítottassék, felhatalmazást nyernek a következő bírságok behajtására:

A 15 lírát meghaladó ügyekben 25 líráig 12 centesimo⁹⁵
a 25 lírát meghaladó ügyekben 50 líráig egy líra, 4 centesimo
50-től 100 líráig két líra 10 centesimo
100 líra fölött, felső határ nélkül öt líra.⁹⁶

---

⁹³A Sindicato egy utazó bíróság, melynek fő feladata nem az ítéletalkotás, hanem a helyi bíróságok és magisztratúrák ellenőrzése. A Sindicato eredetileg a genovai kormányzók asszisztenciájához tartozott, 1729 után jó ideig nem esik szó róla, most, 1755-ben Paoli felújítja a szokást. A Generális egyébként nagyon komolyan vette ezt az intézményt: öt tagja közül az egyik ő maga volt, és hivatali ideje alatt állandóan utazott a szigeten. Ez fárasztó, de nagyon hasznos dolog volt: személyesen ismerte az összes pieve vezetőit, akikre ezáltal sokkal nagyobb befolyást tudott gyakorolni, mint egy fővárosban tartózkodó vezető. Ld. Fontana, 104–106. p.

⁹⁴A fogalmazás kissé kurta: itt arról van szó, hogy az ügyben kivethető bírság összege meghaladja az 50 lírát. A korabeli líra eredetileg az angol fonttal állítható párhuzamba, tehát majdnem fél kilogramm ezüst értékét jelentette. Jelentős összeg volt tehát.

⁹⁵Centesimo: a líra századrésze, váltópénz. A francia szövegben sou szerepel, amely a korabeli francia livre váltópénze volt.

⁹⁶Ettől kezdve az eredeti, olasz nyelvű szöveg paragrafusokra van osztva, de Dorothy Carrington francia fordítása ezt nem vette át.

(itt egy, az eljárásjoggal foglalkozó, a forráskiadvány által lényegtelennek ítélt és kihagyott rész következik)

A pievék megbízottairól és a parókiák hadseregének kapitányairól és hadnagyairól

A rend szükségszerűen sürgős fenntartásának biztosítása, valamint hadseregünk gyakorlatoztatása érdekében, és hogy hadseregünk szabályszerűen viselkedjék a hadjáratok és katonai expedíciók során, nélkülözhetetlenné vált, hogy a pievék élére egy megbízottat, a parókiák haderejének élére pedig egy kapitányt vagy hadnagyot nevezzenek ki.

A pievék legjobb és legbuzgóbb patriótái maguk legyenek a megbízottak, megválasztásuk a Generális és az Államtanács dolga, és hasonlóképpen, a kapitányok és a hadnagyok a parókiák legtekintélyesebbjei közül kerüljenek ki, akiknek megválasztását a közösség bírálja el, és érvényessé akkor váljon, ha azt a Generális és az Államtanács megerősítette. A megbízottak kapják meg akár a Generális, akár az Államtanács körleveleit és más rendeleteit, és ügyeljenek azok haladéktalan végrehajtására. Ezért a megbízottat a pieve összes csapata közvetlen parancsnokának kell tekinteni, akinek a pievék minden kapitánya köteles benyújtani a hadrafogható férfiak listáját, valamint az egyház-községükben létező fegyvereket, mégpedig egyeztetve a fegyveresek számával, ezt a Generális és az Államtanács követeli meg, és olyan módon és annak érdekében történjék, hogy senki se tekintessék alkalmatlannak. Őrizzen tehát egy másolatot ezekről a listákról, az eredetit pedig, aláírásával hitelesítve juttassa el a Generálishoz. E listákat a kapitányok is őrzéék, minden részletet papírra vetve, és azokat gondosan el kell helyezni a levéltárakban.

A hadjáratokban mindig a pieve embereinek élén kell álljon, hogy végre tudja hajtani a hadjárat főparancsnokának rendeleteit és intézkedéseit, akinek be kell mutatnia az összeírt emberekről szóló feljegyzéseket, hogy lehetővé váljék a hiányzók keresése, és azok megbüntetése a Generális által. Ő fogja kijelölni, hol kell lenniük, hol lesz az a hely, ahol a csatlakozásukat várja, minden távolmaradóra 20 centesimo bírságot rónak ki, (és ezt a pénzüsszeget) felosztják a hadjáratban részt vevők között. Ugyanazén büntetésnek lesz kitéve az, aki a hadjáratok idején, a szükséges engedély nélkül vezetőjétől olyan távolságra tartózkodik, hogy nem lehet eljuttatni hozzá a parancsokat. Külön parancsokat fognak kiadni a kapitányok, illetve távollétükben a hadnagyok számára, a hadjárat parancsainak végrehajtását, és másokat illetően, melyeket a kormányzat ad ki, és amelyekről egy példányt a Megbízottnak kell eljuttatni. Abban az esetben, ha verekedés, vagy más rossz történik, a fegyveres erőknél azonnal be kell avatkozniuk a bűnösök és bűjtogatóik megállítására, és azok javait jegyzékbe kell venni. A megbízottat haladéktalanul mindenről értesíteni

kell avégett, hogy ez utóbbi is ezt tudja tenni a kormány felé, majd haladéktalanul végre tudja hajtani annak előírásait, ellenkező esetben büntetessék meg, fosztassék meg hivatalától és fizetésétől annak arányában, amilyen összeget semmittevése révén elfecsérelt, és ugyanazon büntetés alá essen, mint a gondatlansága miatt el nem fogott bűnös személy. A megbízott feladatát a Generális és az Államtanács elvárásai szerint gyakorolja. A kapitányok és a hadnagyok évente cserélődnek.

A podestákról a padri del commune-kről és a kárbecslőkről (estimateurs)

A podesták, a padri del commune-k és a kárbecslők választása minden egyházközségben, minden évben a korzikai törvényi szabályok 8. Fejezete szerint történik⁹⁷, és minden podestaságnak kötelessége a kormányt tájékoztatni késlekedés nélkül mindarról, ami a lakossággal történt, avégett, hogy jelentése révén, melyet a kapitányoktól, a megbízott közvetítése révén a kormányzat megkap, a kormány még hatékonyabban tudjon ügyelni a rendre és a törvények tiszteletére.

A büntetőtörvények

Aki szándékosan emberölést követ el⁹⁸, vagy bármilyen fegyverrel súlyosan megsebesít valakit, halálokozással vádolandó, és amennyiben az igazságszolgáltatás kezére kerül, fegyveres őrizet alatt álljon, mint a társadalom elensége. Ne rendelkezessék birtokaival, és semmiféle egyéb javaival. Tulajdonát a lehető legteljesebb mértékben tönkre kell tenni. Minden ingó vagyona szálljon a kincstárra, és a bíró, amennyiben az Államnak ebből haszna származhat, bizonyos esetekben leállíthatja a rombolást, és ezen javakat a bíróság örökre az Államnak adhatja.

---

⁹⁷Ez tipikus példa arra, hogy az írásos alkotmány magába emeli a régi jogszokások egy részét: az önkormányzatokról nem is esik több szó, mivel elemeit teljes egészükben megtartották.

⁹⁸Paoli alkotmányának – és egész uralmának – egyik legemlékezetesebb és legfelvilágosultabb része az, hogy komoly harcot és propagandát indított a vérbosszú ősi szokása ellen. Ebben olyan mértékig járt elő a jó példával, hogy képes volt saját rokonaival is szembeszállni: vendettába került unokaöccsét – ahelyett, hogy résztvevett volna mellette az öldöklésben – a törvényes bírósággal elítéltette és kivégeztette.

Az, aki vérbosszút gyakorolva megöl, vagy bármilyen módon halálosan megfenyeget valakit valamely régebben őt vagy valamely rokonát ért sérelem miatt...⁹⁹

Az, aki régebben esett sérelmek miatt, a béke¹⁰⁰ létrejötte után megöl, vagy bármilyen eszközzel megkísérel megölni valamely ellenségét, nyilváníttassék bűnösnek szándékos emberölésért, ráadásképpen pedig háza haladéktalanul romboltassék le, helyére pedig állíttassék szégyen-oszlop, melyre a bűnös nevét és bűnét írják fel.

Az, aki előre megfontolt szándékkal, a vérbosszúval történő törvénysértés előző két esetén kívül szakállas puskával vagy bármilyen fegyverrel könnyebben megsebesít valakit, és ha az idézésre megjelenik, ítéltessék el háromtól hat hónapig terjedhető börtönbüntetésre, az Államtanács belátása szerint, vétsége fajtájától függően, és kötelezzék 20 centesimo megfizetésére, börtönőrei számára. Ha nem jelenik meg, és engedetlennek mutatkozik, ítéltessék el Korzika törvényeinek előírása szerint.

Az, aki a fenti eseteken kívül, előre megfontolt szándékkal szakállas puskából, vagy más fegyverből lövést ad le, emberölési szándékkal, de anélkül, hogy bajt okozott volna, vagy a lövés helyett halálos fenyegetést tett volna, ítéltessék kettőtől négy hónapig terjedhető börtönbüntetésre, és az őrség számára napi 20 centesimo fizetésére, a vétség mértékétől és az Államtanács tetszésétől függően. Távolmaradása esetén a családja börtönöztessék be, családja híján pedig legközelebbi rokona, addig, amíg a bűnös nem adja magát az igazságszolgáltatás kezére.

Az, aki egy verekedés során könnyebb sebesülést okoz, ítéltessék el egytől két hónapig terjedhető börtönre, a vétség mértékétől és az Államtanács tetszésétől függően, és kötelezzék napi 20 centesimo megfizetésére az őrség számára. Távolléte esetén a családját börtönözzék be, annak híján pedig legközelebbi rokonát.

Hasonlóképpen, ha valaki egy verekedésben kövel vagy bottal megüt valakit, vagy akár csak megérinti őt valamely fegyverrel, ítéltessék el 15-től 30 napig terjedhető börtönbüntetésre, és fizessen napi 20 centesimo-t... és aki mégis távol marad, és ott mégis az igazságszolgáltatás kezére jut, ítéltessék a duplájára.

---

⁹⁹Itt a szöveg csonka.

¹⁰⁰Béke alatt 1755-ös Generálissá választását érti.

Azokról, akik a saját fejükre idézik a törvényt¹⁰¹

Azok, akik erőt alkalmazva szereznek meg valakitől valamilyen ingó vagyont, melyet az az illető nem lopott, hanem jogosan és jóhiszeműen birtokol, és ezt arra hivatkozva teszik, hogy ez a holmi valójában az övék, és valóban hozzájuk is tartozik, és ha úgy találtatik, hogy híján vannak minden szükséges bizonyítéknak, ítéltessenek 25-től 50 líra megfizetésére, és ha nem tudnak fizetni, három hónapi börtönbüntetésre.

Azonban ha az erőt valaki olyan személy ellen használják, akitől elbirtokolják valamely ingó vagyonát azzal az ürüggyel, hogy az övék, és nincs semmiféle bizonyítékuk, akkor eltekintve attól, hogy a dolgot visszaállítják eredeti tulajdonosának birtokába, a vele járó károkkal és hasznokkal egyetemben, fizetessék 100-tól 200 líráig terjedő összeg, és ha nem fizetik, illetve nem tudják azt megfizetni, háromtól hat hónapig terjedhető börtönbüntetésre ítéltessenek.

Továbbá, ha az történik, hogy ezeket a javakat erőszakkal elveszik anélkül, hogy az elkövető bármiféle igazolással vagy ürüggyel rendelkezék, ítéltessék el a büntetőjog által előírt módon.

És továbbá, ha az erőszakot avégett alkalmazták, hogy valaki, saját hatalmánál fogva, és legális ítélkezési jogkör nélkül, erőszakos úton valamely ingatlan birtokába kerüljön, amit mások birtokoltak, teljesen jóhiszeműen, és ha még azt is állítja, hogy az erőszak jogos volt, a betolakodót meg kell akadályozni a birtok és az említett javak elfoglalásában és azok hasznélvezetében, és ráadásul 100-tól 200 líráig terjedhető bírságot kell kiróni rá, valamint háromtól öt hónapig terjedhető börtönbüntetést, ennek mértéke függjön a személytől és az erőszakkal elfoglalt javak minőségétől.

Az összes többi vétséget illetően, a rövidsége való tekintettel, a jelen dekretumban nem történhet említés, ezekre vonatkozóan vegyék figyelembe királyságunk fennálló törvényeit, beleértve ebbe... hogy amennyiben bárki megszöktet egy fiatal lányt, az elrabolt személynek illetve szüleinek akarata ellenére, egyik helyről a másikra, azzal a céllal, hogy megerőszakolja, az halálbüntetésnek teszi ki magát, és azok, akik bármely nőt házassági ígéretekkel hitegetnek, azok egy évi börtönbüntetést kapjanak, és fizessenek napi 20 centesimo-t az őrzésért, és ha az illető nem adja magát a kormány kezére, három évre száműztessék a királyság területéről.

---

¹⁰¹ Ez alatt a tolvajokat és rablókat értette.

Intézkedések Balagne és Nebbio tartományokra vonatkozóan

Avégett, hogy a Legfelsőbb Államtanácsból való nagy földrajzi távolság miatt szenvedő lakosságot kárpótolják, mindkét tartományt egy-egy, a Legfelsőbb Államtanácsból függő magisztratúra fogja irányítani, amely egy havonta cserélődő elnökből, négy tizenöt naponta cserélődő tanácsosból és egy kancellárból fog állni, kinek személyét az említett legfelsőbb Államtanácsnak kell jóváhagynia. E magisztrátusoknak hatalmuk lesz nem csupán törvény elé idézni valakit, de el is ítélni őt, sőt, az ítélet végrehajtására is, kisebb bűnügyek esetén. Nem hozhatnak azonban halálos, és a királyság területéről való száműzetéssel járó ítéletet, és kötelezettségük van arra, hogy a Legfelsőbb Államtanácsnak havonta jelentést tegyenek ezen ügyekről. Azokban az ügyekben, melyek fővesztést illetve száműzetést vonnak maguk után, csupán az ítélet kimondásáig juthatnak, annak végrehajtása nélkül, és kapcsolatot kell tartanak a Legfelsőbb Államtanáccsal, meg kell hallgassák tanácsait, és meg kell várják jóváhagyását, a végrehajtás engedélyezését.

A fentnevezett tartományokban a polgári ügyeket egy általános bírónak kell megvizsgálnia és elbírálnia, kinek 400 líráig terjedhető ügyekben van joga ítéletet hozni. Ha az ügy csak 25 lírás, nincs fellebbezés. A 25–30 lírás ügyekben jogorvoslatot a megfelelő magisztrátusokhoz fordulva lehet kérni, 50 és 400 líra között pedig lehetségessé válik a polgári bírósághoz fordulni. A honoráriumokat az említett bírónak kell fizetni, a fentemlített tarifák szerint, amihez hozzá kell tenni a kancellároknak járó javadalmazást, aki az egésznek a felerészét kapja. Az említett bíró köteles a magisztratúra helységében lakni.

A banditákról

A múlt július 15-e előtt elkövetett emberöléssel vagy más bűnökkel vádolt személyek kegyelemben részesülnek, mintha a megsértett fél megbékélt volna velük, feltéve, ha a Generális és a Legfelsőbb Államtanács előtt jegyző által békeszerződést kötnek, vagy együttesen bizonyítják ezt a lakóhelyük szerinti papok, podesták és padri del communek előtt, azzal a feltétellel, hogy minden fentemlített bandita előlegképpen fizessen 25 lírát, melyet az igazságügyi kamara, és 5 lírát, melyet a kancellár kap. Azokat illetően, akik a bűnt az említett július 15. után követték el, vagyis az új Generális megválasztása után, az említett Generális tetszésére van bízva, hogy az egyes esetekben a bűnösök számára egy pénzbüntetés befizetése után kegyelmet gyakorol-e, melyet azonban a lehető legjobban meg kell vizsgálni, mivel erre vonatkozóan nincs gyakorlat.

Pasquale Paoli

A KORZIKAI KIRÁLYSÁG ALKOTMÁNYA¹⁰²

A Korzikai Nép szabad és független képviselői, akik a törvény előírása szerint általános gyűlést alakítottak, és rendkívüli felhatalmazással rendelkeztek a jelen alkotmányos törvény létrehozására, a Magasságos Isten¹⁰³ sugallatára egységes határozatra jutottak a következő formában:

I. fejezet. Az Alkotmány természetéről és az abban foglalt hatalmakról

1. Cikkely: Korzika alkotmánya monarchikus, az alábbiakban következő alaptörvényeknek megfelelően.
2. Cikkely: A törvényhozó hatalom a királyt, valamint a nép törvényesen megválasztott és összehívott képviselőit illeti.
3. Cikkely: A királyból és a nép képviselőiből álló törvényhozó hatalom neve Parlament; a nép képviselőinek gyűlését a Parlamenti Kamara, a képviselőket pedig a Parlament tagjai név illeti meg.

II. fejezet. A Parlament tagjainak számáról, megválasztásáról és feladatáról

1. Cikkely: A Parlament tagjainak száma meghatározott; minden pievének két képviselője van, a pievéknek nevezett területi felosztási rendszernek megfelelően¹⁰⁴. Azok a tengerparti települések, amelyeknek lakossága eléri illetve meghaladja a hármezer főt, szintén jogot nyernek két Parlamenti tagra. A püspökök, akik Korzikán gyakorolják püspöki funkciójukat, a Parlament tagjai lesznek.

---

¹⁰²Az alkotmány teljes szövege. Eredetileg olasz nyelven íródott, ez a szöveg franciából lett fordítva. Forrás: BSSHNC, 1994. (Tome 103–104.) No. 668–669., 42–51. p. Az alkotmány szövegének rövidített változata megtalálható az alábbi művekben: Jollivet, Maurice: Les anglais dans la Méditerranée: 1794–1797. Paris, Chailley, 1896., 28–32. p., Passano, 379–380. p., Sédillot, 195–196. p.

¹⁰³Kissé különös megfogalmazás. A francia szövegben „Etre Supreme” szerepel, mely a Robert szótár szerint az Isten egyik szokásos megnevezése, ugyanakkor a jakobinus állami kultusz által tisztelt istenséget is jelöli. Tekintettel arra, hogy a korzikaiak Franciaországtól való elszakadásuk egyik fő indokaként éppen a franciák istentagadását hozták fel, nyilvánvalóan a katolikus Istent értették alatta.

¹⁰⁴Itt felbukkan egy hagyományjogi elem: a pieve-rendszert nem részletezi, hanem tudottnak veszi.

2. Cikkely: A Parlament tagjainak megválasztására joga van minden korzikai polgárnak, aki betöltötte 25. életévét, és legalább egy éve a pievében illetve a városban él, és ott ingatlannal bír¹⁰⁵.
3. Cikkely: Senkit nem lehet Parlamenti taggá választani, csak ha az öt megválasztó pievében legalább 6000 líra értékű ingatlannal bír, befizette a megfelelő adókat, ha korzikai apától született, vagy honosították, ha legalább öt éve az adott pievében vezet háztartást¹⁰⁶, és ha betöltötte 25. életévét.
4. Cikkely: A kegydíjat kapó személyek (kivéve a nyugdíjasokat), az illetékek és adók beszedői, illetve ezek alkalmazottai, azok, akik valamilyen külföldi hatalomtól kegydíjat kapnak, illetve ilyen hatalom szolgálatában állnak, valamint a papok nem lehetnek a Parlamenti Kamara tagjai¹⁰⁷.
5. Cikkely: A választások formaságairól törvény fog intézkedni.
6. Cikkely: Ha a Parlament egyik tagja meghal, vagy törvényes okokból következően megszűnik betölteni Parlamenti tagságát, pievéje 15 napon belül, a Király rendeletére új tagot fog választani.
7. Cikkely: A Parlamenti Kamarának joga van kihirdetni a javaslatokat, melyeket törvényerőre szánnak.
8. Cikkely: A Parlamenti Kamara dekrétumainak nincs törvényi erejük, csak ha a Király szentesítette azokat.
9. Cikkely: Az a dekrétum, melyet nem a Parlamenti Kamara hozott és nem a Király szentesített, nem tekinthető törvénynek, és nem is hajtható végre.
10. Cikkely: Semmilyen adó, illeték vagy közteher nem vethető ki a Parlament egyetértése és határozott jóváhagyása nélkül.

---

¹⁰⁵ A 2. és 3. cikkely tartalmazza a választójog anyagi jellegű megszorítására vonatkozó intézkedéseket.

¹⁰⁶ A francia szöveg fordítója megjegyzi, hogy az olasz eredetiben „Casa aperta” kifejezés szerepel. Ez szó szerinti fordításban „nyitott ház”. Ez a kifejezés azt jelentette, hogy az illető háza állandóan nyitva legyen, vagyis lakott legyen, pontosabban hogy az illető öt éven át folyamatosan ott lakjék.

¹⁰⁷ Ez is egy tipikusan angol passzus: Angliában ekkoriban a politikai élet jellemző korrupciós jelensége volt a patronátus: ez kb. azt jelentette, hogy aki jövedelmet biztosított egy képviselőnek, az nagymértékben befolyásolhatta annak pártállását, szavazatait. Ezt legnagyobb mértékben a kormányzat (a Korona) alkalmazta parlamenti többsége biztosítása érdekében. Az 1700-as évek végén Angliában számos törvényt hoztak az ilyen jellegű befolyásolás kiküszöbölésére. Ld. Tandori Mária: Hitek és tévhitek: a „Korona káros befolyása” Angliában a 18. század végén = A modern politikai gondolkodás kezdetei /szerk. Kukovecz György. Szeged, JATEPress, 1999. 121–128. p., Borus György: Politikai játékszabályok Angliában a 18. század közepén = Aetas, 1994/4. 53–71. p. Korzikában azonban ez az intézmény teljességgel ismeretlen volt.

11. Cikkely: A Parlamentnek joga van a nemzet nevében vádat emelni a kormány valamennyi ügynöke ellen, hivatali hatalommal való visszaélés címén¹⁰⁸, egy e célra létrehozandó rendkívüli bíróság előtt.
12. Cikkely: A hivatali hatalommal való visszaélés eseteit törvény fogja meghatározni.

III. fejezet. A Parlament időtartamáról és összehívásának módjáról

1. Cikkely: Az időtartam két év.
2. Cikkely: A Parlamentet a Király oszlathatja fel.
3. Cikkely: Felosztatás esetén a Király negyven napon belül összehívja az újat.
4. Cikkely: Akik a felosztatott Parlament tagjai voltak, a következő Parlamentbe is megválaszthatók lesznek.
5. Cikkely: Ha a Parlament felosztatás nélkül ér véget, negyven napon belül a Király újat fog összehívni.
6. Cikkely: A Király elnapolhatja a Parlamentet.
7. Cikkely: A Parlament csak a Király rendeletére gyűlhet össze és ülésezhet.
8. Cikkely: Azt az időtartamot, amely a Kamara összeülésétől annak elnapolásáig, ha nincs elnapolás, akkor felosztatásáig, illetve ha nincs felosztatás, akkor a mandátum lejártáig tart, ülőszaknak nevezik.
9. Cikkely: Az Alkirály, illetve betegség esetén az általa e célra kinevezett megbízott személyesen nyitja meg az ülőszakot, és hirdeti ki az összehívás indítékait.
10. Cikkely: Egy ülőszak folyamán a Parlamenti Kamara maga dönt az elnapolásról és az összeüléssel.
11. Cikkely: A Kamarának jogában áll tanácskoznia tagjai megválasztásának vitatott körülményeiről.
12. Cikkely: A Parlament tagjait nem lehet sem elfogni, sem bebörtönözni addig, amíg képviselők¹⁰⁹.

IV. fejezet. A Parlament tanácskozásának módjáról, szabadságáról és belső rendjéről

1. Cikkely: Miután az Alkirály vagy megbízottai a fentebb jelzett módon megnyitják a Parlamentet, a jelenlévő képviselők egy idős tag elnökletével

---

¹⁰⁸Ez szintén angolszász elem: az angol alkotmányos szokásrend ismeri az impeachment (közvádi eljárás) intézményét, ahol a Parlament alsóháza emel vádat, a Lordok Háza pedig a bíróság szerepét tölti be. Korzikán – Lordok Háza híján – kénytelenek voltak e célra külön bíróságot megnevezni.

¹⁰⁹A politikai mentelmi jog egyik első, frappáns meghatározása.

üléseznnek, aki egy ideiglenes megbízottat választ közülük, ők folytatják le az elnök és egy vagy két titkár jelölését, a Parlamenti Kamarán kívülről, akiket pedig a fentnevezett Parlament határozata nevez ki.

2. Cikkely: A Parlamentnek, amelyet minden esetben a fentnevezett módon hívnak össze, joga van megszavazni a határozatokat és tanácskozni azokról, amennyiben a tagok felénél többen vannak jelen¹¹⁰.
3. Cikkely: Mindazon megválasztott képviselők, akik nincsenek jelen, a Kamara elnökének sürgönyével 15 napon belül beidézendők.
4. Cikkely: Ha nem jelennek meg, és ha nem mutatnak be a Kamara által törvényesnek ítélt mentséget, 200 líra bírságot szabnak ki rájuk.
5. Cikkely: A Parlament felmentést adhat, és engedélyezheti a távollétet az azt kérvényező képviselőknek, ha a tagok felénél többen vannak jelen.
6. Cikkely: A Parlament elé került minden javaslatról a jelenlévő tagok többsége dönt; az elnök csak szavazategyenlőség esetén szavaz.
7. Cikkely: A törvények kidolgozásának formáját és eljárását, valamint a Ház elé kerülő többi eldöntendő ügyet, melyekről a jelen Alkotmány nem intézkedik, a Ház maga fogja szabályozni.
8. Cikkely: A szentesítést vagy az elutasítást a Király képviselője személyesen, illetve betegség esetén a különleges bizottság közvetítője jelenti be a Parlamenti Kamarában.
9. Cikkely: A szentesítés formulája: A KIRÁLY JÓVÁHAGYTA
Az elutasítás formulája: A KIRÁLY MEGVIZSGÁLJA
A Kamara Király által szentesített határozatainak neve: a Parlament Törvényei.
10. Cikkely: A Parlament egyetlen tagját sem üldözhetik vagy büntethetik a király, vagy más hatóságok emberei, a Kamara előtt kinyilvánított véleményük vagy megvallott elveik miatt, kivéve ha ezt a Kamara maga rendeli el¹¹¹.
11. Cikkely: A Parlament elnökének joga van adott esetben rendreutasítani a tagokat. A Ház megróhatja, elfogathatja és bebörtönözheti tagjait az ülés-szak idején.

V. fejezet A végrehajtó hatalom gyakorlása

1. Cikkely: Korzikán a Király gyakorolja, egy közvetlen képviselője útján, kinek címe Alkirály.

---

¹¹⁰Ez nagyon kemény feltétel: az angol alsóház, melynek ekkoriban kb 550 tagja volt, már 40 fő megjelenése esetén határozatképes volt.

¹¹¹Ez is egy klasszikus polgári szabadságjogi elem: a parlamenti szólásszabadság.

2. Cikkely: Az Alkirály jóváhagyásával szentesíti, illetve elutasításával megvonja a királyi törvényesítést a Parlament Kamarájának rendeleteitől.
3. Cikkely: Ezen kívül is joga van a királyi hatásköre révén a Király nevét adni a kormányzat minden lépéséhez. Lesz egy tanácsa és egy államtitkára, kiket a Király nevez ki. Az Alkirály rendeleteit a tanáccsal való konzultálás után adja ki, és azokat az államtitkár ellenjegyezi.
4. Cikkely: A népnek joga van petíciót írni mind az Alkirályhoz, mind a Kamarához. A törvényesen elismert testületek tagjai testületileg petíciózhathatnak, a többiek csak személyesen; egy petíciót húsz főnél többen nem mutathatnak be, és ennyi legyen aláíróinak száma is¹¹².
5. Cikkely: A Parlament Kamarája kérheti a Királytól az Alkirály visszahívását; ebben az esetben a kérést a Király Titkos Tanácsához kell eljuttatni. Az Alkirály a Királyhoz továbbítja az üzenetet, a Kamara kérésére, és 15 napon belül. Ezen idő elteltével a Kamara maga juttatja el a királyhoz egy küldöttség révén, de a Kamara minden esetben, 15 nappal az üzenet továbbítása előtt, kísérő dokumentumaival együtt, másolatban bemutatja azt az Alkirálynak.
6. Cikkely: A Királynak minden katonai ügyben kizárólagos hatalma van, és felügyel az ország külső és belső biztonságára.
7. Cikkely: A király üzen hadat és köt békét, és soha, semmiféle esetben, semmilyen okból nem idegenítheti el Korzika szigetét, illetve nem szüntetheti meg Korzika nemzeti egységét és oszthatatlanságát.
8. Cikkely: A király nevezi ki a kormányzat minden alkalmazottját.
9. Cikkely: Az igazságszolgáltatás és a közpénzek kezelésének alkalmazottjai csak korzikaiak, illetve törvényesen honosított személyek lehetnek.

VI. fejezet. Az igazságszolgáltatásról és a különféle bíróságokról

1. Cikkely: Az igazságszolgáltatás a Király nevében működik, és a rendelkezéseket a Király által kinevezett ügyvivők hajtják végre, a törvényeknek megfelelően.
2. Cikkely: (A Király) alakítani fog egy Legfelsőbb Bíróságot, mely öt bíróból és egy királyi ügyvédből¹¹³ áll, és Cortéban székel.
3. Cikkely: Mind a kilenc bírói kerületben lesz egy-egy elnök és egy királyi ügyvéd.

---

¹¹²A petíciózás is tipikusan angol jogelem. Elvileg a korzikai hagyományok is ismerték, még a genovai időkből, de nem volt közismert, elterjedt szokás.

¹¹³Ez a királyi ügyvéd feltehetőleg azonos az angol államügyész fogalmával, vagyis olyan személy, aki bármely perben az államot képviseli, akár ügyvédi, akár ügyészi szerepkörben.

4. Cikkely: Mindegyik bíróság hatásköre, a bírák száma és hierarchiája törvényben lesz szabályozva.
5. Cikkely: Minden pievének lesz egy podestája.
6. Cikkely: Minden községben lesz egy, a nép által kinevezett helyhatóság, melynek jogkörét törvény fogja meghatározni.
7. Cikkely: Azokat a bűnöket, melyek testi vagy megszégyenítő büntetést érdemelnek, hivatásos bírák és esküdtszék fogja elbírálni.
8. Cikkely: A Királynak jogában áll kegyelmet gyakorolni, ugyanolyan módon, amint azt Angliában gyakorlott előjogai szabályozzák.
9. Cikkely: Minden polgári, kereskedelmi és egyéb per Korzikán folytatás-sék le, az elsőfokútól a legfelsőbb szintű tárgyalásig¹¹⁴.

VII. fejezet A rendkívüli bíróságról¹¹⁵

1. Cikkely: Egy Rendkívüli Bíróság alakíttatik, mely őt, a Király által kinevezett bírából áll, amely elbírálja az összes hatalmi visszaélési és árulási vádakát, s amelyet a Parlament Kamarája vagy a Király állított fel, minden esetben esküdtszék közreműködésével.
2. Cikkely: A bűnesetek mikéntjét és az ítélezés formáját vonatkozó törvények fogják meghatározni.
3. Cikkely: E bíróság tagjai csak akkor üléseznek, ha a Kamara vagy a Király részéről vád merül fel, és amikor az ítélet megszületett, feloszlanak.

VIII. fejezet A személyes- és a sajtószabadságról¹¹⁶

1. Cikkely: Senkit sem lehet szabadságától és vagyonától megfosztani, csak ha ez egy törvényes bíróság rendelkezésére történt, a törvény által előírt esetekben és módokon.
2. Cikkely: Ha valakit elfognak vagy fogságban tartanak, 24 órán belül az illetékes bíróság elé kell állítani, hogy az elfogás okait a törvény szerint megítéljék¹¹⁷.
3. Cikkely: Abban az esetben, ha az elfogás zaklatásnak minősül, az érdekeltnek joga van kártérítésért szót emelni az illetékes bíróságon.

---

¹¹⁴Ezt a passzust a korzikaiak vezették be, elsősorban annak kivédésére, nehogy az angol állami vezetőség egyes pereket az angol felsőbbbíróságok elé utalhasson.

¹¹⁵Ez a bíróság dönt tehát a közbírói eljárásokról (helyettesíti az angol Lordok Háza bíróságát).

¹¹⁶Ez a fejezet nagyon szépen, tömören tartalmazza a kor által elismert, legfőbb szabadságjogokat. Az angol jogszokások és a francia Emberi és polgári jogok nyilatkozata egyaránt megjelenik benne.

¹¹⁷Ez a brit Habeas Corpus-törvény átvétele.

4. Cikkely: A sajtó szabadsága kihirdettetik, kivéve a törvény szerinti visszaélések esetét.
5. Cikkely: Minden korzikai szabadon elhagyhatja országát, és visszatérhet oda a hozzá tartozó javakkal együtt, amennyiben ez megfelel a törvényeknek és a hasonló esetekben alkalmazott rendőri szabályoknak.

LX. fejezet A korzikai zászlóról és a hajózásról

1. Cikkely: A zászlón a mórfej¹¹⁸ lesz látható, a Király színeivel együtt, az Őáltala meghatározandó formában.
2. Cikkely: A Király Korzika kereskedelmének és hajózásának ugyanazt a védelmet biztosítja, mint ami többi alattvalóit is megilleti.
3. Cikkely: A korzikai népet mélyen áthatja az Őfelsége, Nagy-Britannia Királya, és az angol nemzet érdekei iránti elkötelezettség, a hála a királyi bőkezűségért és a Korzika számára hasznos védelemért, és különösen azért, hogy biztosították számára a jelen alkotmányos törvényt, ezért kijelenti, hogy eme érdekekre úgy tekint, mint a sajátjaira. Őfelsége dicsősége és a brit birodalom érdekében elkötelezi magát, hogy osztozik annak minden háborújában és békéjében. A korzikai Parlament mindig kész lesz elfogadni a jelen alkotmánynak megfelelő szabályozásokat, amelyeket Őfelsége és Nagy-Britannia Parlamentje már elfogadott, a brit birodalom és a hozzá tartozó területek kereskedelmének terjeszkedése és haszna érdekében.

X. fejezet A vallásról

1. Cikkely: Korzika egyetlen vallása a keresztény, katolikus, apostoli, római, a maga teljes evangéliumi tisztaságában¹¹⁹.
2. Cikkely: A Parlamenti Kamara jogosult meghatározni a parókiák számát, pontosan szabályozni és meghatározni az intézkedéseket a korzikai püspökök működésének biztosítására, egyetértésben a Szentszékkal.
3. Cikkely: Minden más kultusz türelmet élvez.

---

¹¹⁸Korzika régi címere – már a 14. század óta egy fehér homlokszalaggal átkötött fekete emberfej, melyet a hagyomány „mór” fejnek tart. A korzikai angol királyság lobogója végül úgy nyerte el formáját, hogy a brit összetett, kék-piros-fehér andráske-resztes lobogó közepébe beillesztették a mórfejet.

¹¹⁹Ez nagyon fontos passzus, mivel Anglia a reformáció óta kizárólag a québec-i franciáknak tett hasonló gesztust, ír katolikus alattvalói egyenjogúsításáról pl. hallani sem akart.

XI. fejezet A koronáról és annak öröklődéséről

Korzika ura és Királya Őfelsége III. György, Nagy-Britannia Királya, és utódai, Nagy-Britannia trónöröklési sorrendjének megfelelően.

XII. fejezet A Korzikai Királyság koronájáról és alkotmányáról

1. Cikkely: A jelen alkotmányos törvényt be fogják mutatni Őfelségének, Nagy-Britannia Királyának, és az ő nevében Őexcellenciájának, Sir Gilbert Elliot úrnak, teljhatalmú megbízottjának, aki e célra különleges megbízással rendelkezik.
2. Cikkely: Az elfogadás aktusa során Őfelsége, illetve az ő nevében teljhatalmú megbízottja megesküszik, hogy fenntartja a korzikai nép szabadságát az alkotmánynak és a törvényeknek megfelelően, és ugyanezt az esküt utódai is le fogják tenni trónraléptükkor.
3. Cikkely: Az Általános Gyűlés azonnali hatállyal a következő esküt kéri Őexcellenciájától, Sir Gilbert Elliot lovagtól: „Esküszöm a magam és a korzikai nép nevében, hogy nyilvánosan elismerem Őfelségét, III. Györgyöt, Nagy-Britannia királyát, neki Korzika alkotmánya és törvényei szerint hűséget és hódolatot fogadok, és megtartom ezt az alkotmányt és ezeket a törvényeket.”
4. Cikkely: Ezt az esküt minden korzikai le fogja tenni a saját lakóhelyén.

Egyhangúlag elfogadtatott és kihirdtetett a harmadik olvasat után a korzikai nép általános gyűlésén.

Kelt Cortéban, 1794. június 19-én, és aláíratott személyesen, a Gyűlés valamennyi tagja által.

Resume

The 18th century was the „golden age” of Corsica. This was the epoch of the „revolution” of 1729, and the following 40-year war of independence against Genoa, in 1768 the French Ancien Regime, 20 years after the French Revolution, in 1793 a short period of the Corsican independence, and in 1794 the English rule. This variable and interesting century caused some remarkable changes in the structure of the Corsican state.

During the circa 400-years Genoan rule, Corsica developed an unwritten constitution, similar to the contemporary Italian states. The present writing sketches the main features of the medieval-originated Corsican state-system, especially to the Terra del Commune, and to the legislative assembly called consulta. After a short survey of the events of the revolution and war, this paper examines the origins of the constitutions of 1755, and 1794. The constitution of Pasquale Paoli in 1755 inspired by the old Corsican customs, and by Montesquieu's Spirit of the Laws. The document of 1794 is a unique mixture of the above mentioned Corsican system, and of the 18th-century English constitution. The English and Corsican constitutional customs and principles differed from each other fundamentally. This situation caused a lots of conflicts, and in the end the fall of the remains of the Corsican independency.

After the examination of the sources, origins, main problems, and peculiarities of the constitutional documents, you can find the texts in Hungarian translation.

A tördelést a JATEPRINT,
a Bölcsészettudományi Kar Kiadványszerkesztősége végezte
WordPerfect 8 kiadványszerkesztő programmal.

Készítette a JATEPress
6722 Szeged, Petőfi Sándor sugárút 30–34.
<http://www.jate.u-szeged.hu/jatepress/>

Felelős kiadó: Pándi Lajos egyetemi docens
Felelős vezető: Szőnyi Etelka kiadói főszerkesztő
Méret: A/5, példányszám: 300, munkaszám: 13/2003.

1996

26. A jeruzsálemi Szent János Lovagrend regulája. [Homonnai Sárolda, Hunyadi Zsolt]
27. Az amerikai alkotmányozási vita: a föderalisták írásából (1787–1788). [Berkes Tímea]
28. Források a németek Szovjetunióba történő kitelepítéséről Közép-Kelet-Európából (1945–1953). [Köteles Péter]
29. Turgot: Levelek a toleranciáról. [Balázs Péter]

1997

30. Európai nemzeti kisebbségek kongresszusainak határozatai (1925–1937). [Eiler Ferenc]
31. Vikingek az angolszász krónikában. [Rimaszombati Károly] *(elfogyott)*
32. Gildas: Britannia romlásáról. [Novák Veronika] *(elfogyott)*

1998

33. AZ 1904-es szerb-bolgár szerződés. [Horváth Krisztián]
34. A Bayeux-i faliszőnyeg. [Jóhárt Júlia, Varga Vanda Éva] (a 18. sz. utánnyomása + színes melléklet)
35. Szultáni fermán a Bolgár exarchátus megalapításáról. (1870. febr. 28.). [Horváth Krisztián]
36. A fiatal Napóleon írásai Korzikáról. [Jókai Rita]
37. Esztergom 1595-ös visszavétele a napi jelentések tükrében. [Bagi Zoltán Péter, Szász Géza]
38. Ausztria határai (Saint-Germain 1919. szept. 10.). [Eveli Péter, Dobos Erzsébet]
39. Tervezet a kereszténység leendő békéjéről (Podjebrád-béketerv, 1464). [Karáth Tamás]
40. Törvény Skócia lefegyverzéséről (1746). [Fejér Ingrid]

1999

41. Az 1902-es orosz-bolgár katonai konvenció. [Horváth Krisztián]
42. Szemelvények Aeneas Sylvius Piccolomini „Európa” c. művéből. [Nótári Tamás]
43. Marcus Tullius Cicero M. Caelius védelmében mondott beszéde. [Nótári Tamás]

2000

44. „A Népszövetség halála”. Dokumentumok az olasz–etióp konfliktus történetéből (1935–1936). [Szélinger Balázs]
45. A szudétánémet kérdés a második világháborúban (Edvard Beneš és Wenzel Jaksch levelezése 1939–1943). [Kasza Péter]
46. Načertanije (A szerb nemzeti és külpolitika titkos dokumentuma, 1844). [Szajcsán Éva]
47. Juan Donoso Cortés: Értekezések. [Bán Mónika]
48. Napóleon trianoni dekrétuma az Illír Tartományok megszervezéséről. (1809. dec. 25.) [Pándi Eszter]
49. Dokumentumok az 1911–1912-es olasz–török háborúból. [Horváth Krisztián]

2001

50. Mary Rowlandson fogságának és szabadulásának elbeszélése. [Zámbó Ildikó]
51. Marcus Tullius Cicero Q. Ligarius érdekében mondott beszéde. [Nótári Tamás]
52. Békeszerződés az Egyesült Államok és Mexikó között (1848). [Kökény Andrea]
53. Navigatio Sancti Brendani Abbatis * Szt. Brendan apát tengeri utazása. [Majorossy Judit]

2002

54. Az 1930-as görög–török barátsági és semlegességi szerződés. [Balogh Ádám]
55. John F. Kennedy és Nyikita Sz. Hruscsov levelezése a kubai rakétaválság alatt.
[Simon Ágnes, Simon Eszter]
56. Kórzika 1755-ös és 1794-es alkotmánya. [Tandori Mária]

Megrendelhetők (ára: 250.- Ft [a 34. szám: 500.- Ft] + postaköltség):
Pándi Lajos, SZTE BTK Történeti Intézet, 6722 Szeged, Egyetem u. 2.;
(62) 544-464; pandi@hist.u-szeged.hu